

రత్న త్రయము

[రామతీర్థ - రామను - పండితరాయల చరిత్రములు]

★

గ్రంథకర్త :

వి ద్వాన్

శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వరులు, ఎం.వి.

ఏ. ఆర్. (Govt.) కాలేజీ, కాకినాడ.

గ్రంథకర్త : శ్రీ మహర్షి జీవితకథామృతము,

అష్టావక్రచరిత్ర, కుందమాల, అభిషేకము,

వేణీసంహారము, అహల్యాగౌతమము,

అరుంధతీ వసిష్ఠము, యజ్ఞఫలము.

మహాపురుషులు, ఇర్రాది.

★

ప్రకాశకులు :

జమ్మలమడక గోపాలము, బి.ఏ., యల్.టి.,

రామారావుపేట, కాకినాడ.

హక్కులు }
గ్రంథకర్తవి.

1956

{ వెల
రూపాయి.

First Edition 1950
Second Edition 1951
Third Edition 1952
Fourth Edition 1954
Fifth Edition 1955
Sixth Edition 1956

Approved by the Andhra Text-Book-Committee
for class use—Non-detailed study for
Forms IV to VI. Vide Gazette
Supplement to Part I B
Page 38.
dated 12-4-'56.

Price Re. 1.

PRINTED AT:
SREE KRISHNA PRINTING PRESS,
KAKINADA.

రత్న త్రయము

విషయ సూచిక :

1. జ్ఞానిరత్నము : రామతీర్థుఁడు (1873—1906) 1
2. వైజ్ఞానికరత్నము : రామనుపండితుఁడు (1883-19...) 31
3. విద్వత్పరిరత్నము: పండితరాయలు (1590—1665) 61

నివేదనము

నేటి విద్యార్థిలోకమున విరివిగాఁ బ్రచారము నందవలసిన సుగుణములలో ముఖ్యములు: దేశభక్తి, విజ్ఞానరక్తి, సమరసశక్తి. ఈమూఁడింటితో దైవభక్తి మిళితమై మన బాలుర కలవడిననాఁడే మన విద్యార్థులు భారతీయ విద్యార్థులనఁ దగుదురు. అందుచే నీ యాదర్శములతో నాధునికులనఁదగిన శ్రీ రామతీర్థస్వామి, రామనుపండితుఁడు, పండితరాయలు - వీరి జీవితచరిత్రము లిట్ల సంక్షేపముగా నిచ్చితిని. మొదటి వ్యక్తి తాత్త్విక దేశభక్తులలో నగ్రగేసరుఁడు, రెండవ వ్యక్తి వైజ్ఞానికులలోఁ బ్రధానుఁడు. మూడవ వ్యక్తి విద్వత్పరిరత్నమున యాంధ్రుఁడు; మువ్వరు మూఁడు రకముల రత్నములు. ఈ 'రత్నత్రయము' విద్యార్థుల కరకమలము లలంకరించి వారివారి జీవితపథముల నున్నత కాంతిపుంజములను జిమ్మునటుల విద్యా కా ఖా ధి కారు లొనరించినందులకు వారియెడఁ గృతజ్ఞుఁడను.

గురుస్తుతి

శ్రీ గురుదేవపవిత్ర

శ్రీ గురుచరణారవింద సేవ యోగంగున్

పాగర్థంబులు విద్యా

శ్రీ గురుతయుఁ కానఁ గొలుతు శ్రీ గురుపదముల్.

రత్న త్రయము

౧

జ్ఞానిరత్నము : రామతీర్థుఁడు

భారతమహాపురుషులలో శ్రీరామతీర్థస్వామి యొకఁడు. ఈతఁడు మన దేశీయవిజ్ఞానముతో పాటు పర దేశీయవిజ్ఞానమును సైతము యుక్తియుక్తముగా సర్థము చేసికొని భారతీయవిజ్ఞానమే యన్ని దేశములలోని విజ్ఞానముకన్న నెన్నోరెట్లు గొప్పదని మన దేశముననే కాక యితర దేశములందును విస్పష్టముగాఁ జాటిన మహామేధావి. జ్ఞానసంపద నార్జించుటకే తన సర్వస్వమును ధారపోసి జ్ఞానసిద్ధి నీతఁడందఁగలిగెను. కాని, యీతఁడు జ్ఞానముతో పాటు ప్రథమశ్రేణికిఁ జెందిన దేశభక్తి నుగ్గుఁబాలతోఁ బుణికిపుచ్చుకొన్న మహనీయుఁడు. రామతీర్థునివంటి తాత్త్వికదేశభక్తులు మన దేశమందే కాదు - ఏ దేశమందైనను జాల సరుదుగ నే యుందురనుటకు సందేహము లేదు. ఈతఁడు జీవించినది ముప్పదిరెండు సంవత్సరములే యైనను భారతజాతి కీతఁడు చేసిన సేవ నిరుపమానము. అది కొన్ని యుగములవఱకు నిలిచి యుండఁగలదు. దేశభక్తియన నేమి? మానవుఁడు తనకుఁదాను దరించి దేశమును దరింపఁ

జేయు పెట్టు? మానవజాతి నుద్ధరించుపద్ధతి యేది? అన్న ప్రశ్నముల కీతనిజీవితమే తగిన సమాధాన మీయఁగలదు.

జ న న ము

మనదేశమునఁ గల ప్రధానరాష్ట్రములలో నొకటి పంజాబురాష్ట్రము. ప్రసిద్ధమగు నదీపంచకము ప్రవహించు దేశమగుటచే దీనికిఁ బంచనదము-పంజాబు-అని పేరువచ్చెనందురు. ఈపూతదేశమున వసిష్ఠమహర్షి సంతతిలో జనించినవారు కొందఱు గలరు. వారిలో వాడవాడలఁ బేరుమ్రోసిన రామాయణమును హిందీభాషలో మృదుమధురముగా రచించి మహాఖ్యాతిఁగాంచిన తులసీదాసాకడు. ఈతని వంశపరంపరలోని వాఁడేమగు హీరానందుఁడను నొక పేదబాపఁడు గుజరన్వాలా జిల్లాకుఁ జెందిన మురళీవాలాయను నూర నివసించుచుండెను. ఆతనియిల్లు దరిద్రదేవతకు స్థానమై యుండెను. కాని, వంశపారంపర్యముగావచ్చుచున్న రామభక్తి, సదాచారము, సుగుణసంపద-వీనికిస్తైత మాతని యిల్లాలవాలముగ నే యుండెను. ఆతఁడు దరిద్రదేవత తలపైఁ దాండనమాడుచున్నను, దైన్యపడక ప్రజలు తన్నభిమానించి యిచ్చుచుండెడి ధనదాన్యములతో నెట్లో తనయూలితోఁగూడ దినములు కడుపుచుండెను.

ఇట్లు కొంతకాలము కడచినంతనే హీరానందుని భార్య గర్భము ధరించి నెలలు నిండినపిమ్మట నొక సుపుత్రుని గాంచి కొన్ని దినములలోనే మరణించెను. ఆ పుట్టినబిడ్డఁడే రామకీర్తుడు. ఆతఁడు పుట్టినదినమే బుధవారము. అక్టోబరు నెల.

ఇరువది రెండవ తేది. క్రీస్తుశకము పదు నెనిమిదివందల డెబ్బది మూడవ సంవత్సరము.

బా ల్య ము

కష్టసుఖములు కావడికుండలు. ఈ కష్టసుఖముల రాక పోకలు ప్రకృతిసిద్ధములు. ఇవి వలయునన్న వచ్చునవి వల దన్నఁ బోవునవి కావు. అట్లని వచ్చి యట్టికట్టుకొని యూరే గునవి కావు. రాక మానవు. వచ్చి పోక మానవు. వీని రాక పోకలతో సంబంధములేకయే ప్రాణికోటికిఁ జావుపుట్టుకలు చరచర జరగుచునే యుండును. ఇది సృష్టిరహస్యము.

పుట్టినబిడ్డను దల్లి లేని లోపము రాసీయక హీరానందుని సోదరి యొకతె పెంచుచువచ్చెను. హీరానందుడును దన కుమారుని నగుమోముఁ గనుచు సతీవియోగమును సహించెను. రామతీర్థుడు క్రమముగాఁ బెరుగుచు నైదవయేట నతఁ డాభ్యాసమైన వెనుక నా యూరిలోనే గలయొక వీధిపాఠశాలకుఁ బోఁదొడఁగెను. అతని బాల్యమునుండియు నాతని మేనత్త తనతో నేదేవాలయమునజరుగు పురాణకాలక్షేపమునకోయీ తనినిపై తముదీసికొని పోవుచుండెడిది. ఆకారణమున బాల్యము నుండి యాతనికి రామభక్తి, సద్గోష్ఠి, చక్కఁగాఁ గుదురుకొనెను.

రామతీర్థుని బాల్యము చాల శోచనీయస్థితిలోనే జర గెను. కన్నతల్లి లేక కలిమి లేక పోతపాలతోఁ జేత బొమ్మలతోఁ గడచిన యాతని శైశవావస్థ - ఆపిమ్మట నూర బడిలో నోరు లేక వాయి లేక యున్న యాతల్లిలేని పిల్లవాని

నెల్లరుప్పిల్లులును బడిపంతులును నీచముగాఁ జూచుచుండ జరిగిన బాల్యావస్థ - రామరత్నమునకు సానతాశ్చై మెఱుఁగు పెట్టి ధగధగ మెఱయునట్లు చేయఁగలిగినవి.

వి ద్య

బదవయేట నక్షరాభ్యాసమై యున్నయూరిబడిలో నున్న యైదుతరగతులు గడచుసరి కాతనికిఁ బదేండ్లు వచ్చెను. ఆ పిమ్మట హీరానందుఁడు పుత్తుని గుజరన్వాలానగరమునఁ గల యున్నతపాతశాలలోఁ బ్రవేశపెట్టి భగవద్ధనరాముఁడను నొక యుపాధ్యాయుని కొప్పగించెను. తరగతికిఁ జెప్పవలసిన సామాన్యపాఠములే కాక భక్తిజ్ఞానబోధకములగు నెన్నోవిషయముల నరఁటిపం దొలిచి చేతికందిచ్చినట్లాగురువు చెప్పచుండుటచే నాతఁడే రామతీర్థున కాధ్యాత్మిక గురువుకూడనై రామతీర్థుని లేతహృదయమున నెన్నిటితో పూతభావముల బీజములను నాఁటెను. అవి క్రమముగా నాతని బుద్ధివికాసమున కెంతయో తోడ్పడెను.

“తన కొకగతి లేదు. మెడ కొకఁజో” లన్నట్లు గర్భ దరిద్రుఁడగు రామతీర్థునకుఁ బదవయేటనే పెండ్లికూడ నయ్యెను. ఆ దినము లట్టివి. బాల్యవివాహములే పరమాదర్శములుగఁ దలఁచువారు ప్రజలు. పెండ్లి యన్నఁ బల్లకి నెక్కి యూరేఁగుటే యని యుప్పొంగువారు వధూవరులు. చిలుక గోరింక లని ముద్దులమూటలని మక్కువతో ముక్కుపచ్చలారని ముద్దుబిడ్డ

లగు వధూవరుల నెల్లరు ముద్దిడుకొనువారు. ఆ పెండ్లిండ్లు బామ్మల పెండ్లిండ్లవలె నుండెడివి.

ఈ పెండ్లి వలనఁ జదువున కేయభ్యంతరము లేక రామ తీర్థుడు తన పదునైదవయేట 'మెట్రిక్యులేషను' పరీక్షలోఁ దరగతికిఁ బ్రథముఁడుగా నుత్తీర్ణుడయ్యెను. అపుడా యూరి సంఘమువా రొక రీతనికిఁ గళాశాలలోఁ జదువుటకు వలయు జీతము నొసఁగి సత్కరించిరి.

కాని, హీరానందుడు దరిద్రబాధ పడలేక తనపుత్త్రిఁ దేచిన్న యుద్యోగముననై నఁ బ్రవేశించి నాలుగుతాళ్ళు తెచ్చు చోఁ దనకు శ్రమ తగ్గనని యెంచి యాతఁడు రామతీర్థు నుద్యోగములోఁ బ్రవేశింపు మనెనేకాని కళాశాల విద్య కనుమతింప లేదు. రామతీర్థు డీవిషయమునఁ దండిమాట త్రోసి రాజని లాహోరు కళాశాలలో 'నింటరు' తరగతిలోఁ జేరెను. అప్పటి కాతని భార్యయుఁ గాపురమునకు వచ్చెను. తండ్రి నిర్ధనుఁ డగుటవలన, రామతీర్థుడే భార్యను లాహోరు తీసికొనివచ్చి యొక పాడింటిలోఁ దక్కువయదై కొకభాగము తీసికొని యందు సంసార మారంభించెను. తాను గళాశాలలోఁ జదువుకొనుచు నే తీటికసమయముల నిరువురు మువ్వరు బాలు రకుఁ బాఠములుచెప్పి నాలుగురూకలు సంపాదించి యెంటి పూటయే భోజనము చేయుచు నెన్నియో యిక్కటు లనుభ వించుచు సవ్యసాచివలెఁ జదువును సంసారమును సాగించి 'నిచ్చితార్థంబు విడువరు నిపుణమతు' లన్నట్లు రామతీర్థుడు

పదునెనిమిదివందల తొంబదవ సంవత్సరమున విశ్వవిద్యాలయమున కేతొలివాడుగా 'యఫ్.ఏ.' లో నుత్తీర్ణుడయ్యెను.

పరీక్షలో లభించిన యుత్తమ విజయమువలన రామతీర్థుడు ప్రభుత్వమువారి యుపకార వేతనము నందఁ గని పట్టపరీక్ష కచటనే చదువఁజొచ్చెను. కాని, యట నాతఁడు దారిద్ర్య మను మహాసముద్రము నీడవలసి వచ్చెను. ఒక పూట తిండి యున్నదిన మాతనికిఁ బర్వమయ్యెను. పక్షమున కేకాదశి యొకటియే కాని యాతనికిఁ బదిపండ్లెండేకాదసులు చచ్చు లెక్కను వచ్చుచుండెడివి. దైవరక్షలే కాని యాతనికిఁ బాదరక్షలే లేవు. ఒకనాఁ డితనియింట దొంగలు పడి యున్న కొన్ని పప్పుపప్పులనే కొనిపోయిరి. మఱునాఁ డుదయము రామతీర్థుఁ డుబ్బి గంతులు వైచుచుండుటఁ గని భార్య కారణ మడిగెను. 'నా పుస్తకములలో నొక్కటియుఁ బోనందుల' కని యాతఁడు జవాబిచ్చెను. ఏమి దారిద్ర్యము! కాని, లేమికిఁ గుందుట సామాన్యలక్షణము, లేమి హెచ్చిన కొలది ధైర్యము హెచ్చుచుండుట మహాపురుషలక్షణము.

ఇట్లు రెండువత్సరములు కడపి పట్టపరీక్షకుఁ గూర్చున్న రామతీర్థుడు దైవవశమునఁ గృతార్థుడు కాలేకపోయెను. ఆంగ్లమున మూఁడు గుణములు తక్కువ వచ్చుట కారణము. మరలఁ జదువుటకుఁ జేతఁ బైసలేదు. దొరతనమువారి యుపకారవేతన మూడిపోయినది. కాని, యెట్లెట్లో యుపవాసము లతోఁ గాలము గడపి మరలఁ బరీక్షకుఁ గూర్చుండి ప్రప్రథమ

ముగా నాతఁడు గొలుపొందెను. దానివలనఁ జదువుటకు మరల నుపకారవేతన మొకటి లభింప నాతఁడు ఎం. ఏ. చదువుచు దీక్షితవేళలలోఁ బాఠములు చెప్పి కొంతధనము సంపాదించుచు దారిద్ర్యమునుండి బయటపడుచు శ్రమపడి ఎం. ఏ. పరీక్షలోఁగూడఁ గృతార్థుఁడు కాగలిగెను.

ఉ ద్యోగము

ఈవిధముగ నాతఁ డెన్నికష్టములో దాటి యున్నతవిద్య నభ్యసించెను. కాని, తగిన యుద్యోగము లభింపఁ దాయెను. అంత నాతఁడొక సొంతబడి పెట్టి కొంతకాలము కాలక్షేపముచేసియు, నొకధార్మికసంస్థకుఁ గార్యదర్శిగానుండి కొంతకాలము పనిచేసియు, నెట్లో దినములు వెళ్ళఁబుచ్చుచు నుండి యొక యున్నతపాఠశాలలో గణితశాస్త్రోపాధ్యాయుఁడుగాఁ గొంతకాలము పనిచేసి తుదకు మఱియొకవత్సరము లోపుననే తాను జదివిన లాహోరుకళాశాలలోనే గణితశాస్త్రోపాధ్యాయుఁడుగా నుద్యోగము సంపాదించెను.

ఈ యాచార్యపదవిలో రామతీర్థునకు సంఘమున విద్యార్థులలో నమితగౌరవము లభించెను. కాని, గౌరవమునే విషముగాఁ జూచు నామహాపురుషున కీగౌరవముపై లేశమైనను గౌరవము కలుగదాయెను. ఒకవంక నాతఁ డనుభవించిన మహాకష్టము లాతినికి వైరాగ్యబుద్ధిని గలిగించి యుద్యోగము సంసారము మున్నగు వానిపై నసహ్యభావమును బెంపొందింపఁ జూచ్చెను. మఱియొకవంక దేశదుఃస్థితికి దేశపరాధీనతకుఁ బ్రతిదిన మాతనిపూతహృదయము తపించి

పోవుచుండెను. దేశభక్తిపై నాతఁ డనేకోపన్యాసము లొసఁగి దేశస్వాతంత్ర్య మాడ్చించుట కెల్లరు సర్వత్యాగములు నొనరించి నడుము కట్టి నిలువవలయు నని యెందఱనో దేశభక్తి పరుల నొనరించెను.

రామతీర్థఁ డీయున్నతోద్యోగమున రెండేండ్లు పని చేయఁ గలిగెను. తరువాత నాతఁడు స్వార్థపరుఁ డగు సామాన్య మానవుని వలె పొట్టకూటిగడనకై తనజీవితమును వ్యర్థము చేసికొనరాదని నిశ్చయించుకొ నెను.

భక్తి

ఆతనికి రామునిపైఁ జెప్పరానిభక్తి. కృష్ణునిపై నింతింతనరానిరక్తి. రామతీర్థుఁ డొంటరిగా రేయింబవళ్ళు కన్నీరు మున్నీరుగా రామునికొఱకుఁ గృష్ణునికొఱకు నేడ్చువాఁడు. ఆతనికి రామభక్తితోపాటు విజ్ఞానముపై మిక్కిలి కోరిక కలిగెను. మొదట నాతఁడు మన దేశీయ విజ్ఞాన మంతయు నలవఱచుకొనఁగోరి పురాణములు, వేదశాస్త్రములు, భగవద్గీత, ఉపనిషత్తులు, షడ్దర్శనములు, సర్వమతసిద్ధాంతములు, ప్రాచీన మహర్షుల జీవితములు, నుపదేశములు చదివి చదివి యందలి సారమును దన హృదయభాండమున దాచుకొ నెను. ఆపిమ్మట రామతీర్థుఁడు, సూరదాసు, కబీరు, తుకారాము, రామదాసస్వామి మున్నగువారిజీవితములు వారి భక్తితత్త్వము నవగాహనము చేసికొ నెను. అంతేకాదు, ఆతఁడు హాఫిజ్, అత్తర్, షాముల్లాఖాన్, మాలానా రూము మున్నగు మహమ్మదీయ

ప్రపక్తలహృదయముల నెఱుఁగుటకై వారివారిని గూర్చిన గ్రంథములను, అట్లే పాశ్చాత్యదేశతత్వజ్ఞుల నెఱుఁగుటకై కాంటు, సాపెన్హార్, ఫిట్జే, హెగెల్, గథే, కాన్టెలు, మున్నగువారి గ్రంథములను, మఱియు, భౌతికశాస్త్రవేత్తలగు స్పిన్సోజా, స్పెన్సరు, డార్విను, హెగెల్, హక్లేస్, సర్ జేమ్సు జీన్సు మున్నగువారిగ్రంథములను టుణ్ణముగాఁ జదివి నిపుణముగా నర్థముచేసికొని యాతఁడు తన విజ్ఞానమును వేయి మడుగుల వికసింపఁజేసికొనెను. అపిమ్మట నాతఁడు గ్రహించినది భారతీయవిజ్ఞానమే ప్రపంచవిజ్ఞానముల నన్నివిధముల మిన్న యన్నది. దాని ననుసరించి యాతఁడు భక్తిజ్ఞానమైనైరాగ్యముల నాశ్రయించి తాను దరించి యితరులను దరింపఁజేసి దేశము నుద్ధరించుటయే కర్తవ్యమని నిర్ణయించుకొనెను.

ఈదినములలోనే వివేకానందుఁ డను మనదేశీయుఁడు తత్త్వనిధియై సన్న్యసించి పాశ్చాత్యుల కెల్లరకు మన దేశౌన్నత్యమును గూర్చి చెప్పి తస్మయులఁ జేసి లాహోరు తిరిగి వచ్చెను. అపుడు రామతీర్థుఁడే యాతని నాహ్వానించి శౌర వించెను.

ఒకనిష్ఠకణ మున్న దన్న దానిని విసరినపుడే యది పెద్దదై జ్వాల యగును. దానిపై నొకనీటిచుక్క చల్లినచో నది యారిపోవును. ఇది సహజము. అట్లే రామతీర్థునిలో నున్న జ్ఞానకాంక్ష, దేశభక్తి, వైరాగ్యము మున్నగు నన్ని కణములు వివేకానందుఁ నుడవాయువు సాంగత్యమువలన నెక్కువ ప్రజ్వలించెను.

యా త్ర

స్వేచ్ఛగాఁ దిరుగఁ గోరునొకపక్షిని వేయియూఁచల
 పంజరములోఁ బెట్టి బంధించినచో దానిగతి యెట్లుండునో
 యట్లే రామతీర్థనిస్థితి యుండెను. అతనిని బంధించినవానిలో
 మొదటి దుద్యోగము రెండవది సంసారము. పదిగంటలు
 కొట్టుసరికి నిజముగాఁ గళాశాల కేగవలయును. ఆఁకలిగ
 నున్నను సజ్జర్ణముగ నున్నను దొమ్మిదింటికి భోజనముచేసి
 తీరవలయును. ఆఁకలి వేయుచున్నదని యన్నము తినుటకాదు.
 తొమ్మిదిగంటలు కొట్టినది కనుక. విద్యార్థులకుఁ జదువు కావ
 లసినను నక్కఱలేకపోయినను నుపాధ్యాయుఁడుమాత్రము
 బోధార్థియై పాఠము చెప్పవలసినదే. అది బూడిదఁ బోసిన
 పన్నీరగుఁ గాక ! అడవినిగాచినవెన్నెల యగుఁగాక ! అది
 యాతనికి సంబంధించిన విషయముకాదు, తనవిధి తాను నెఱ
 వేర్చిన మెప్పుండవచ్చును. లేకపోవచ్చును. కాని, తనపని
 తాను జేయని నాఁ డాతనికి ముప్పమాత్రము తప్పదు. ఇట్టి
 యనేక బాధ లాతఁడు తొలఁగించుకొనఁగోరి తొలుదొలుతఁ
 గళాశాలోద్యోగ మాతఁడు తృణప్రాయముగా విడిచి
 వేసెను. అవాతావరణమునుండి తన హృదయమును బ్రశాం
 తవాతావరణమునకుఁ ద్రిప్పకొనఁదలఁచి యొకసారి హరి
 ద్వారము హృషీశము మున్నగుచోటల కేగి తిరిగి యాతఁ
 డిల్లు చేరుకొ నెను. అపు డాతఁడు దినమున కొకటి రెండుగంటలే
 పని చేసిన వెనుకటిజీతమేవచ్చు ప్రాచ్యకళాశాలాచార్యపదవి
 నంగీకరించి కొన్నిమాసములే యాయుద్యోగము చేసి

యదియుఁ దనమదికి సరిపడనందున దానినిసైత మాతఁడు విడిచివేసెను.

స న్న్యా స ము

రామతీర్థుఁడు విజ్ఞానియే కాక పత్తికాసంపాదకత్వమున మిక్కిలి నిపుణత గలవాఁడు. తనభావములకు రూపములు తీర్చి దిద్దవచ్చు ననియు స్వతంత్రోద్యోగ మనియు నాతఁడు “ఆనందముక్తాలయ” మనుపేర నొక యచ్చు కూటము నెలకొల్పి “ఆలీఫ్” అను పత్తిక సాగించి యం దాతఁడు మన దేశీయతత్త్వమును గూర్చి చాలఁ జక్కఁగా మృదు మధుర భాషలో వ్యాసములు వ్రాసి ప్రకటించెను. కాని, యాతని కిదియు నచ్చదయ్యెను. తనపుట్టుక చరితార్థ మగు నుపాయమును గానక వెట్టివెట్టి ప్రేలాపనలతోఁ గాలము వెళ్లఁబుచ్చువానికంటె వేటొక యవివేకి యాతనికిఁ బొడకట్టఁ డయ్యెను. డౌను. తేనెగలపూవునకై తుమ్మెద రొదచేయుచుఁ దిరుగుచు నేయుండును, లేతయాకుల నిగనిగ, పూతకొమ్మల తళతళ, మఱి యేమియు దానికి నచ్చవు.

పూవు పుట్టినందులకుఁ గాయ కాయవలయును. లేనిచో దాని కందము లేదు. దానినే గొడ్డుపు వ్వందురు. అట్లే దంపతులకు. రామతీర్థునకుఁ గుమారుఁ డొకఁ డుదయించెను. అతనికి రామతీర్థుఁడు బ్రహ్మానందుఁ డని పేరుపెట్టెను. ఆబిడ్డ యల్లారు ముద్దుగాఁ బెరుఁగుచున్నపుడే రామతీర్థుఁడు వాన ప్రస్థాశ్రమమును సడపఁగోరి భార్యతో బిడ్డతోఁ గొందఱు

మిత్రులతో నేమియుఁ గైకొనక యుత్తచేతులతోడనే బయలుదేరి “ఔహరీ” మీదుగాఁ బయనింపఁ దొడఁగెను. కాని, యాతనిస్థితి వేఱు, కూడ నున్న భార్య, బిడ్డ, మిత్రులు, వీరి స్థితి వేఱు. వారాతనితో నిక ఊణమైనఁ దూగలేకపోయిరి. భార్యదీనాననముఁ జూచి యాతఁడు భార్యను బిడ్డను నింటికిఁ బంపించి బుద్ధభగవానునివలె విడిచివేసెను. ఆతఁ డిరీతి దేవుని కొఱకే యుద్యోగము, ధనము, భార్య, బిడ్డ, సర్వమును, విడిచిపెట్టఁ గలిగెను.

బాహ్యముగ నే కాక రామతీర్థుఁడు మానసికముగఁ గూడ నన్ని కోరికలు, నన్ని మమకారములు, విడిచి గంగ వ సంవత్సరమున సర్వసంగపరిత్యాగము నొనర్చి సన్న్యాసి యయ్యెను. నాటినుండియే యతఁడు రామతీర్థస్వామి యయ్యెను.

జ పా ను ప ర్య ట న ము

రామతీర్థుఁ డిట్లు సన్న్యాసించి యరణ్యములలో నొంటరి గాఁ దిరుగాడుచు నెండవనలకుఁ జీకుచింతలకు దేనికిని లక్ష్య పెట్టక సదా భగవంతునిగుఱించియే తలపోయఁ దొడఁగెను. ఆతనికిఁ గటికితాళ్లే పట్టుపఱుపులు. చేయియే తలగడ. ఆకాశమే భూమియను మంచమునకు వేసినపందిరి. ఆతఁ డట్లు దినములు కడపుచుఁ బూర్వముఖులవలెఁ దపస్సుచేసి యాతపో ధనమువలన దేశమునకు స్వతంత్రత గొని తెత్తు ననెడివాఁడు. ఆతఁడు తానే దేశము దేశమే తానుగా భావించి మహాదేశ భక్తుఁడయ్యెను. “నేనే శివుఁడను, మలబారు, చోళమండలము

వీనితీరములు నాకాళ్ళు. రాజపుత్రస్థానములోని యెడారియే నాఁజొమ్ము. వింధ్యప్రదేశమే నా కటిస్థలము. నా చేతులను చూపువడమరల కతివిస్తారముగా నేను జాపినాడను. హిమాలయశిఖరములే నాశిఖలు. అందుండియే గంగానది ప్రవహించును. నేనే భారతదేశమును". ఇది యాతని భావము.

ఇట్లాతడు టెహరీ దేశమునఁ దిరుగాడుచుండ నాదేశపు రాజు రామతీర్థుని గొప్పతనమును విని వచ్చి యాతని నెంతయుఁ బూజించెను. పిమ్మట నొక పర్యాయము టెహరీ రాజు వచ్చి జపానుదేశములో సర్వమత మహాసభ జరుగఁ బోవుచున్నదనియు దానికి వెడలి భారతమతమును గుఱించి యుపన్యసించి రమ్మనియు రామతీర్థుని గోరెను.

ఇదియే దేవుని యాజ్ఞగా గ్రహించి రామతీర్థస్వామి పయనమై జపానుచేరెను. అచటి భారతీయులు స్వామికి ఘన స్వాగతము నొసఁగిరి. అచటి భారతీయులలోఁ బేరెన్నికగన్న పురాణసింగను పంజాబుకవి రామతీర్థునిఁ దొలుత నటనే కలిసికొని యాతనికి శిష్యుఁడయ్యెను.

జపానులోని ప్రధాననగరమగు టోకియో చేరి రామతీర్థుఁడు పౌద్ధవిశ్వవిద్యాలయములో "భారత దేశవిజ్ఞానమును" గుఱించి యద్భుతముగా నుపన్యసించెను. ఆ దేశవాసులు ముగ్ధులై వినిరి. నిజమున కాదేశమున సర్వమత మహాసభ యేమియు జరగదని రామతీర్థుఁడకు దరువాతఁ దెలిసెను. ఐనను, వచ్చినవాఁడెట్లైనను కానే వచ్చినాఁడని యాతని

నా దేశవాసులు విడువలేదు, ఆతఁడు వారి నాదరించి యెన్నో యుపన్యాసము లిచ్చి వారి నానందపఱిచెను. టోకియో పారిశ్రామిక కళాశాలాభవనమున రామతీర్థస్వామి “కర్మవిజయ రహస్యమును” గుఱించి యుపన్యసించెను. మఱొకమాటు జపాను దేశమునకు మన దేశమునకుఁ గల సన్నిహితసంబంధమును గుఱించి యుపన్యసించెను. ఇట్లెన్నియోచోట్ల నాతఁడెన్నియో యుపన్యాసము లిచ్చి మన దేశీయతత్త్వజ్ఞానమును గుఱించియు మన దేశేంద్రియమును గుఱించియు వారికిఁగల దుర్భ్రమలఁ దొలఁగించి వారికి మనపై సమిత గౌరవము కలుగునట్లు చేయఁగలిగెను.

ఈ విధమున భారత దేశ గౌరవమును జపాను దేశమునఁ బాదుకొలిపి జపానీయులు భారతీయులు నొకేజాతివారని ధ్రువపఱిచి రామతీర్థస్వామి స్వదేశమునకుఁ దిరిగివచ్చెను.

అమెరికా పర్యటనము

కాని, యనతికాలముననే యాతని కమెరికాదేశమునకుఁ గూడ నొకపరిపోయి యటకూడ భారత దేశమహత్త్వమును దేటతెల్లముగాఁ జాటిరావలయునని తోచెను. ఆతని సంకల్పమున కడ్డవచ్చువా రెవరు? తోచినదే తడవుగా రామతీర్థస్వామి యమెరికా దేశమునకుఁ బయనమై పోయెను. అతఁడు “కాలిఫోర్నియా” చేరి యచటనే కొంతకాలము వసించెను. అట డాక్టరు హిల్లరువంటి జగత్ప్రసిద్ధతత్త్వజ్ఞులు రామతీర్థుని సేవకులైరి. ఆతఁడట వివిధప్రదేశములలో వివిధవిషయములనుగూర్చి భారతీయతత్త్వము, కర్మ, జీవితరించుటెట్లు? భారత దేశమునకు

వివిధదేశము లాధ్యాత్మికముగ నప్పవడుట, అమెరికావారు భారతీయులకు సహాయపడుటెట్లు? అమెరికాకు రక్షణోపాయము, భారతీయ శాశ్వతతత్త్వము, ప్రపంచవిజ్ఞానములతో భారతీయ విజ్ఞానమే యున్నతమైనది, ఇత్యాది మహావిషయములనుగుఱించి- జనులు పరపశులగునట్లుపనిపించెను. అమెరికాపత్రికలు రామతీర్థుని మహాప్రతిజ్ఞనుగుఱించి సంపాదకీయములు ప్రశంసాలేఖలు ప్రకటించెను. అప్పుడా దేశమున నితనిని మెచ్చనివాఁలేరు. ఈ యుపన్యాసపరంపరలచే స్వామి కెందఱో స్త్రీలు, పురుషులు శిష్యులై పాదసేవ చేయఁ దొడఁగిరి. “వెల్సన్” సతి వీరిలో నగ్రగణ్యురాలు.

అమెరికాలో రామతీర్థుఁ డిచ్చిన యుపన్యాసములు లెక్కకు మిక్కిలియైనవి. భారతీయుల మతమును గుఱించి యాతఁడు పలికినమాటలు చాలగొప్పవి. “నామతము హిందూ మతము కాదు. మహమ్మదీయమతము కాదు. క్రైస్తవ మతము కాదు. కాని, వీనిలో దేనికిని వ్యతిరేకముకాదు. విశ్వరంగమే నామతమునకుఁ బుట్టినిల్లు. మహమ్మదీయాకాశము, హిందూ నక్షత్రములు లేనట్లే నాకు నిన్ని మతభేదములులేవు. సమస్త ప్రాణికోటులు నామతమునకుఁ బునాదులు. నామతము పేరు లేని మతము. నేను దానికిఁ బేరుపెట్టి బాధపడను. మమకారము చూపను. సూర్యకిరణములవలె నేనితరులనుండి ప్రతి ఫలము కోరకే సర్వప్రాణులకు సేవ చేసెదను.”

అమెరికాదేశీయులకు రామతీర్థస్వామి చేసిన హితోపదేశ సారాంశమిది, “ఓధనవంతులగు నమెరికాదేశీయులారా!

మీరు కని విని యెఱుంగనంత పుణ్యదేశము భారతదేశము. మీ రామేశ్వరము చేరి తరింపుడు. నిరక్షరాస్యులగునచటి జనులకు మీరు పోయి విద్యావ్యాప్తి చేయుడు. ధనమధాంధులగు మీరు భారతదేశమునకు ధనసాహాయ్యము, పారిశ్రామిక సాహాయ్యము, నొసరింపుడు. భారతదేశమార్థికముగానున్నతస్థితి నందినచో మీకుఁ బ్రయమిత్రము కాఁగలదు. ఆంగ్లేయులు మాదేశప్రజలను బిడి పిప్పిచేయుచున్నారు. మీరు చూచుచు నూరకుందురా? మా భారతదేశముపైఁ బడి రక్తమును జుట్టివేసి మమ్ములను నిర్జీవులను జేయుచున్న యాంగ్లమత్కుణములను మీ రేమియఁ జేయలేరా? చేయఁగలరు. మీ విధి మీరు నిర్వర్తింపుడు. భారతక్షేమమునుజూడుడు.

“ఏఁటఁటఁ గాటకములచే లక్షలకొలది జనులు చనిపోవుచుండఁగా, యువతీ యువకు లగు జను “లన్నమోరామచంద్రా!” యని యాఁకటిచిచ్చునఁ బడి మ్రగ్గిపోవుచుండఁగా, లోకోత్తరపురుషులు కాదగిన విద్యార్థులు విద్యలేక దరిద్రులగుచుండఁగాఁ జూచుచుఁ దమకడుపు తాము నింపుకొనుచు మా భాగ్యములు తాము దోచుకొని పోయి తమదేశమునఁ జేర్చుచుడుట చాలక పైపెచ్చు మొదటనే తలమించిన పన్నులతో బాధపడు మాపై నింకను రకరకముల పన్నులు వేసి, చెమట యూడ్చి పనిచేయు కార్మిక కర్షకులనుండి నిలుపేదలనుండి రక్తము నెముకలు కూడఁ బీల్చి వేయు మా ప్రభుత్వ నేమనవలయును?

“ప్రపంచమునకు జ్ఞాన మనుపాలను మిక్కుటముగా నొసఁగియున్న - ఒనఁగుచున్న - హిందూగోమాత నేఁడాఁకలి దప్పల కాలవాలమై నీరసించి నిస్త్రీణమైనది. ఆమెకుఁ బ్రాణములు నిలుపవలసిన బాధ్యత మీకు లేదా? పచ్చిమాంసమును దిను మీపశ్చిమజాతులు మాగోవును గోసికొని తినఁ జూచుచున్నవి. కానిండు, ఒకటిమాత్రము మఱవకుండు, మీరు నఱకి దాని మాంసమునే తినవలయునన్నను ముందు దానికి మేతపెట్టి నీరుపోసి పుష్టి చేకూర్పవలయును! రోగగ్రస్తమగు నావుమాంసము మీప్రాణములనే తీయఁగలదు నుఁడీ.”

ఈ ప్రకార మనేకవిధములఁ దీవ్రాభిప్రాయములను వెలిపుచ్చి రామతీర్థస్వామి యమెరికాప్రజల సౌహార్దమును గడించి మన దేశముపై నా దేశస్థులకు నిరుపమానగౌరవము గలుగునట్లు చేసి కృతకృత్యుఁ డయ్యెను.

పు న రా గ మ న ము.

తనపని నెఱవేఱిన వెంటనే యతఁడు ౧౯౦౪ వ సంవత్సరమున మన దేశమునకుఁ దిరిగివచ్చెను. కాని, యింతఘన కార్యముచేసినను నాతఁ డేమాత్రము గర్వింపకుండుట యాతని శీలవిశేషము. అమెరికాపత్రికలాతనినిగుఱించి చేసినపొగడ్తల నన్ని పత్రికలనుండి కత్తిరించి వాని నన్నిటి నొక కట్ట కట్టి యాతని కెవరో యియఁగా నాతఁడు వానిని జూడ్చ నెనఁజూడక గంగానదిలోఁ బాఱవైచి చేతులు కడుగుకొనెనట. దీనివలన నాతఁడు నిగర్విచూడామణియనినిశ్చయముగాఁ జెప్ప వచ్చును

గదా! అమెరికాలో స్వామియుపన్యాసముల సంగతి పత్రికల వలనఁ దెలిసికొని మన దేశసంస్థలు కొన్ని స్వామి తిరిగివచ్చు నపుడు ముందుగాఁ దమకుఁ దెలుపవలసిన దనియు స్వామి భారత దేశమున దిగఁగానే ఘనస్వాగత మిచ్చి సమ్మానపత్రములు సమర్పింతు మనియు నాతనికి వ్రాసినవఁట.

“అవమానమే యమృతము; గౌరవమే విషము” అని యెంచి ప్రవర్తించిన రామతీర్థుఁ డీయ త్తరములకు జవాబీయక పోవుటే కాక, రెండవకంటివానికైనఁ దెలియకుండ నాతఁ డీ దేశము వచ్చిచేరెను. ఆపిమ్మట నాతఁడు యమునానదీ తీరమున నొక యాశ్రమమును నిర్మించుకొని యందే కాలము పుచ్చుచుండెను. అదియే “శాంత్యాశ్రమము.” అతనితో నట నొక పారశీకపండితుఁడు కూడ నుండెను.

ఆకాలముననే యాతనికి దేశభక్తి మిక్కిలియధికము కాఁజూచెను. “త్యాగమే మన దేశమునకు స్వతంత్రతనీయఁ గలదు. మన దేశీయు లందఱులకు సిద్ధపడవలయును. నాదేశము స్వతంత్ర మగుటకై నాతల నే నెఱియిచ్చెదను. మీ రెల్లరు నిచ్చి తీరవలయును. సిద్ధము కండు. అప్పుడేమన దేశమునందలి యజ్ఞానదైన్యములను మనము పటాపంచలు చేయఁగలము.”

“భారతదేశమునకు స్వాతంత్ర్యములభించుటకై నాతప మంతము ధారపోయుదును. మన దేశము స్వతంత్ర మైతీరును. నేనొక్కఁడనై కాని యనేకులలోనుండి కాని మన దేశస్వాతంత్ర్యము నార్జించెదను. ౧౯౧౦ వ సంవత్సరము వచ్చులోపుననే

మన దేశము స్వతంత్రమై యపూర్వ మహోన్నతస్థితికి రాగలదు. ఈనామాటలు వ్రాసి యుంచుకొనుడు. ఇది సత్యమని కాలమే నిర్ణయించును.”

ఈ యుపన్యాసములు విన్న ప్రభుత్వోద్యోగులు రామతీర్థుని విప్లవకారునిగా భావించి యాతని దినచర్యలు పరికింప గూఢచారులను నియమించిరి. వారి నాతడు లెక్కచేయక వారికిని దేశభక్తిని బోధించి దేశద్రోహము చేయకుండని బుద్ధిచెప్ప వారు తమయుద్యోగధర్మమును దాము నిర్వహించుచుంటిమే కాని యన్యముకాదనిచెప్పి వెడలిపోవుచుండువారు.

అటనుండి కదలి యాతడు పుష్కరతీర్థమును జేరి యట ‘కృష్ణఘర్’ భవనమున బసచేసియు నిరంతర మాతడు పుష్కరతీర్థ సమీపముననే ‘ఓంకారము’ నుచ్చరించుచు దిరుగువాడు. భారతదేశమున కింకను సేన చేయు టెట్లని యాతడు నిరంతర మాలోచించుచునే యుండువాడు.

ప్రపంచములోఁ గల జాతులన్నియు మన దేశమునఁ గలవు. అన్ని మతములకు నిట స్థావరము కలదు. భాషాభేదము, మతభేదము, జాతిభేదము మున్నగునవి పరరాజ్యవృక్షమున కిటుఁ గూఁకటివేల్తైనవి. ఈ వేళ్ళను నఱకిననే కాని జాతి బాగుపడదు. రామతీర్థుఁ డిది గ్రహించి జాతిమత శాఖాభేదవిరోధము లఁతరించుటకై యెన్నియో యుపన్యాసములిచ్చి ప్రజల నైకమత్యసూత్రబద్ధుల నొనరింపఁ గృషిచేసెను.

ఉ ప దే శ ము లు

రామతీర్థుఁడు భారతజాతి కొసఁగిన యుపదేశామృతము మిక్కిలి మధురమైనది. అది శాశ్వతమైనది. మహాపురుషుల మహావాక్యము లొకనాఁడుండి యొకనాఁడు పోవునవి కావు. అవి నిత్యనూతనములు. కావున, రామతీర్థుని యుపదేశములను సంగ్రహముగా నిట గ్రహింతము.

“విఖ్యాత సగరములో జరుగుపని యెంత పవిత్రమైనదో పేరులేని మాటుమూలలఁ బల్లెటూళ్ళలో జరుగు పనియు నంత ఘనమైనదే. బండిచక్రములోని యిరుసు చిన్నముక్కయే. అది లేనిచో బండి పడిపోదా? సూర్యబింబము నెదుట మంచుబిందువు లెక్కలోనిదా? కాని, యది సూర్యబింబమును దనలోఁ బ్రతిబింబింపఁ జేసికొను నద్భుతశక్తి గలది. అట్లే ప్రతి చిన్నజీవియుఁ దనలో నొక యద్భుత మగు శక్తిని గలిగియుండును. కావున, మనము చిన్నపనులను నిరసించుట, పెద్దపనులను భూషించుట చేయరానిపని.”

“కలలోఁ గాంచినవిషయములను మనము మనసులోఁ బెట్టుకొని బాధపడక యెట్లు మఱచిపోవుదుమో యట్లే మన శత్రువులనుగూర్చి, మనలను నిందించువారినిగూర్చి, బాధపడఁగూడదు. అట్లుకాక బాధపడుదుమా అవియే మందు లేని రోగములై మనలను మట్టుపెట్టును.”

“సత్యమే యుత్తమమైనది. సత్యవంతునికడ సర్వ సంపదలు నిలచును. సత్యవంతునే స్వాతంత్ర్యలక్ష్మి వరించును.

సత్యమే బలము. సత్యహీనుడే సత్త్వహీనుడు. సత్త్వహీనత కంటే జాపు మేలు. సత్త్వహీనతకు జనని యజ్ఞానము.”

“ఒకరి నొకరు ద్వేషించుట కాని యొకరిలోపము లొకఁని యెత్తిపొడుచుకొనుట కాని మన ద్వేషకమత్య మను చెట్టున కొక పెద్దగొడ్డలిపెట్టు. ఒకే భారతమాతకుఁ బుట్టి యాతల్లిపాలు త్రాగి పెరిగిన మనము హిందువులమని మహమ్మ దీయులమని వేఱుపేరులు పెట్టుకొని కాట్లాడి పరస్పరము నశింపవలసిన దుర్గతి నెన్నఁడు నందకుందుముగాక!”

“శైవులకు శివుడే, వైష్ణవులకు విష్ణుడే, బౌద్ధులకు బుద్ధుడే, మహమ్మదీయులకు మహమ్మదే, క్రైస్తవులకు క్రీస్తు భారతపుణ్యమూర్తిగా నాకుఁ బ్రత్యక్షమైన భగవంతుని నేను నేవించెదను. ఓ భారతమాతా! నీసమస్తరూపములలో నేను నిన్ను భజించెదను. గంగామాతవు నీవే. కాళికాదేవివి నీవే. దరిద్రబాధచే నడలుచున్న ప్రతిజీవికిని దల్లివి నీవే. నిన్నా రాశించుటే దైవము నారాధించుట. ఇదే నామతము. ఇదే నాధర్మము. ఇదే ప్రతిభారతీయుని ధర్మమును.”

“జాతిలోఁ జీలికలు పెంపొందించుకొనియే యిదివఱలో భారతదేశము తనతలుపులను దోపిడిగాండ్రకు దొంగలకుఁ దెఱచియిచ్చి తనయిల్లు గుల్లచేసికొన్నది; విజాతీయుల నెందఱునో శిష్టమృష్టాన్నములతోఁ బోషించి తనకన్న బిడ్డలకే కఱవును సమకూర్చుకొన్నది. ఈదుఃస్థితిని దెలిసికొన్నయామె బిడ్డలందఱు నైక్యసూత్రమును బేసి బాగుపడవలదా?”

“భారతదేశచరిత్రమందలి క్లిష్టపరిస్థితులలో మన మేల జన్మించితిమని మనము విచారింపరాదు. దేశసేవ చేయుట కింతయవకాశము కలిగిన కాలముగదా యని మనము సంతసింపవలసిన సమయమిది. మనకు వీరత్వము, దూరదృష్టి, ఏకాగ్రత-ఇవి కావలయును. అపదల కోర్చినమన మిత సందల ననుభవింపఁగలము. రాత్రియంతయు సుఖముగా నిద్రపోయిన వాఁడే యుదయమున లేచి యుత్సాహభరితుఁడై యారోగ్య వంతుఁడై తనకార్యముల నవలీలగా నిర్వహించుకొనఁగలఁడు. మనదేశ మింతవఱకుఁ బరదాస్యవ్యామోహమున సుఖము పుట్టినది యిపుడే మేలుకొనుచున్నది. ఆమె జాగ్రదవస్థ యద్భుతముగా నుండితీరును. ఆమెయున్నతి కిఁకఁ బట్టపగ్గము లుండవు. భారతసంతానములో మనము మేల్కొలుపవలసిన సుగుణములు పరస్పరగౌరవము, సోదరదృష్టి, సమస్వయభావము, వివిధశక్తి సమ్మేళనము, వ్యక్తిగౌరవము, వృత్తిగౌరవము.”

“నీధనమును దొంగిలించువాఁడు దొంగ. కాని, నీ యజ్ఞాన మను క్రుత్రిమధనమును దొంగిలించుకొనిపోయినాశముచేసి నిన్నుద్ధరించువాఁడు గురువు. కాన, గురువును సేవింపుము.”

ఇట్లనంతమములుగా నున్న రామతీర్థుని యుపదేశపరంపరలను సంగ్రహించుట సాధ్యము గానివని. అతని ప్రతిరక్తనాశము దేశభక్తి, రామభక్తులతోఁ బునీత మైనదనియు నాతని ప్రతిశక్తియు నారెండును బ్రజలలో వ్యాప్తమగుటకే వినియోగ పడినవనియుఁ దెలిసికొన్నఁ జాలును.

ని ర్యాణ ము

చావుపుట్టుకలు జీవికిఁ దప్పనిసరియైనవి. ‘యద్దృశ్యమ్ తన్నశ్యమ్’ అనగాఁ గంటికిఁ గాననగు ప్రతివస్తువు నెప్పటికో యొకప్పటికి నశించుతీరు నన్నవిషయము సత్యము. మానవుఁడు చనిపోవుట యనఁగాఁ జనిగిపోయిన ప్రాతచొక్కాతీసి పాఱ వేముట యనియు నాతఁడు తిరిగి జనించుట యనఁగా నిగనిగ లాడు క్రొత్తచొక్కా ధరించుట యనియు మనతత్త్వ శాస్త్రము ఘోషించుచున్నది. కావునఁ, జావునకు వగవలసినపనిలేదు.

రామతీర్థున కిప్పటికి ముప్పదిరెండు సంవత్సరములు నిండెను. ఆత్మతత్త్వము నెఱిగిన యాతనికిఁ జావు సమీపించినదని పూర్తిగాఁ దెలిసెను. చావన్న నాతని కిసుమంతయు భయము కలుగలేదు సరికదా మృత్యుదేవత నాతఁడు భక్తితో నాహ్వానించెను.

ఇట్లు మృతికాలము సమీపించునని యెఱిగి యాతఁడు నిరంతరము గంగాతీరముననే భగవంతుని యనంతలీలలను నాతని యనంతమహత్త్వమును దలపోసికొనుచు నానందముతో జ్ఞానమును గాంచి వెలుగొందెను. ఈ గంగాతీరమందలి యీతని యాశ్రమమునే “వసిష్ఠాశ్రమ” మని జనులు పిలుచువారు. ఆతఁ డంత్యకాలము సమీపించుతఱిఁ దనకడ నెవ్వరు నుండరాదని తన ప్రియశిష్యులగు నారాయణస్వామి పురాణసింగులను దుదిసందేశములతో నటనుండి పంపివేసెను.

అది యక్టోబరు నెల, పదు నెనిమిదవ తేది, పంచామ్మిది వందల యాఱవసంవత్సరము. నాఁడు దీచావళిపండగ. సత్యా

దేవి నరకాసురునిఁ జంపినందులకుఁ బ్రజలు చేసికొను పండగయో లేక ముప్పదిరెండు సంవత్సరముల జీవితములోఁ దన సాధనసిద్ధికిఁ, భారతదేశ పునరుద్ధరణమునకును బాటుపడి కృత కృత్యతఁ గన్న భారతపుత్త్రగర్భమును రామతీర్థునకు వీడుకొలిచ్చు నుత్సవమో తెలియరాదయ్యెను.

తా నీశ్వరునిలో లీనమైపోవుచుంటి ననియుఁ దనకొఱ కెవ్వరును విచారింప వలదనియు నొక లేఖవ్రాసి యాశ్రమమునఁ బెట్టి రామతీర్థుఁ డొంటరిగా “ఓంకారము” నుచ్చరించుచు గంగానదిని సమీపించి యా పవిత్రమాతృగర్భమున లీనమై పోయెను. అతఁడు నదిలో దిగినదారిని “ఓంకారము” తప్ప మఱియొకటి వినరాదయ్యెను. “దేహమన్నది పంచకోశము, అందుఁ జేరియున్నది మోహపాశ” మని మన బిచ్చగాండ్రు సైతము పాడుపాట యెంతసత్యము! మోహపాశమును ద్రెంపి యైదు భూతములతోఁ గూడిన తన శరీరము నా యైదుభూతములకు విడిచివైచి రామతీర్థుఁడు దివ్యత్వమును గాంచెను.

“అన్ని విజ్ఞానములకంటె భారతదేశ విజ్ఞానమే గొప్పది. అన్నిమతములకంటె భారతమతమే విశాలమైనది. అన్ని సుఖములకంటె నాత్మసుఖమే యున్నతము. అన్ని సేవలకంటె దేశసేవయే గొప్పది. దేశసేవయే దైవసేవ. ఐకమత్యమే దేశ ఔమకరము. అన్ని కోరికలకంటె దేవునిఁ గోరుకొనుటే వివేకము. దేవునికృపఁ బడయుటే జీవితపరమార్థము.” ఇవి రామతీర్థస్వామి జీవితమున సాధించిన — మనకుఁ బ్రధానముగాఁ గాననైన —

యుత్తమసత్యములు. వీనిని గ్రహించి యాచరించుటే మన మీతని చరిత్ర చదువుటవలని ఫలము.

శ్రీ రామతీర్థునిగుఱించి దీనబంధు సి. యఫ్. ఆండ్రూస్ పండితుఁడు, పంజాబుకవి శేఖరుఁడగు పురాణసింగు, 'దేశోద్ధారక' నాగేశ్వరరావుపంతులు నొసఁగిన యభిప్రాయముల నిట సంక్షేపముగాఁ బరికించి శ్రీరామతీర్థుని యుత్తమసందేశముతో నీతని సంక్షిప్త జీవితగాథను ముగింతము.

దీనబంధు ఆండ్రూస్ పండితుఁడు

“శ్రీరామతీర్థస్వామి జీవితసందేశములు ప్రపంచమునం దెల్లెడల మిక్కిలి ప్రకాశింపవలసి యున్నవి. ఆ మహామహుని దేశభక్తి, త్యాగశక్తి, దైవరక్తి నిరుపమానములు. అవియెప్పటి కప్పుడే క్రొత్తఁదనమును నూతనమాధురులను మనకుఁ జూపు నాదర్శములైనవి. ఈస్వామి జీవితమిదివఱకే యీతని నెఱిఁగి ప్రేమించువారికి, నీతనిని గురుమూర్తిగా భావించువారికి, నీతని సమకాలికులకు మాత్రమే కాక యీతఁడు భౌతికశరీరమును విడిచి పరమేశ్వరసాయుజ్యము నందినప్పిమ్మట బయలుదేఱు యువక బృందములకు, విద్యార్థి ప్రపంచమునకు ముఖ్యముగా నావేశజనకము నాదర్శప్రాయము కాఁగలదు.

పంజాబు కవిశేఖరుఁడు పురాణసింగు

“ముప్పది రెండేండ్లలోఁ బరిసమాప్తమైన శ్రీరామ తీర్థుని పవిత్ర జీవితచరిత్రము సకలలోక కళ్యాణదాయకము.

అతని జీవితము దేశసేవకు వైవసేవకు బలి యొసంగఁబడినది. అజ్ఞానము, దీనత, త్యాగహీనత, సోమరితనము నున్నవారి కితని జీవితము జ్ఞానామృతమును, శౌర్యలక్ష్మిని, త్యాగసంపదను, నిరంతర కార్యశూరతను బ్రసాదింపఁ గల దనుటలో సందేహము లేదు. లోకోద్ధారకు లగువారి జీవితము లట్టివి. అట్టి లోకోద్ధారకులలో శ్రీరామతీర్థుఁ డొకఁడు.

శ్రీరామతీర్థస్వామి నవీనభారతదేశమున నుత్తమ మగు దేశభక్తిని, నుజ్జ్వల మగు సాహసమును, నున్నత మగు నాత్మస్వాతంత్ర్యపిపాసను రేఁకెత్తించి రగులుకొలిపిన మహనీయుఁడు. అతఁడు బ్రహ్మవిద్యను దెలిసికొన్నపుడే శాశ్వతమగు సంతోషము కలుగుననియు నెల్లరు నాత్మసాధనచే దీని నందినయెడలనే ప్రపంచసమస్య లన్నియుఁ బరిష్కారము లగు ననియుఁ దన జీవితమున ధ్రువపటచియున్నాఁడు.”

నా గే శ్వ ర రా వు ప ం తు లు

“నేటిప్రపంచమున నాత్మావలంబనమున నమితదీక్షను జూపినత్యాగమూర్తుల పవిత్ర జీవిత చరిత్రములే మన స్వాతంత్ర్యమునకు, ధర్మమునకు, నభ్యుదయమునకు వినియోగపడు నట్టివిధమును శ్రీరామతీర్థస్వామి జీవితము స్పష్టపఱచుచున్నది. విదేశీయుల సంస్కారము లను ప్రవాహములో మునిగిపోవుచున్న భారతీయుల మగుమనకు మనసంస్థారములను మనధర్మములను, మనము స్వతంత్రతను గొనితెచ్చుకొనుపద్ధతిని దెలిపి రక్షించినమహానుభావులలో శ్రీరామతీర్థుఁడు చిరస్మరణీయుఁడు,

వివిధములగు జీవితరంగములలో విదేశీయభావముల కమ్ముడు పోయినమనను స్వదేశీయభావములతో స్వతంత్రకాంక్షలతోఁ దిరిగి మనస్థితికిఁ దెచ్చినయాతఁ డెంతపుణ్యుడో! ఆతనికిఁ గలిమిలేములు, పట్టణారణ్యవాసములు, సుఖదుఃఖములు, భూషణదూషణములు సమానములై నవి. ఈతఁడు స్వదేశము నందును, విదేశమునందును బూరించిన స్వాతంత్ర్య శంఖా రావ మీతని నిరుపమాన వేదాంతపరిష్కానమును విశదము చేయుచు నీతని పవిత్రజీవితమును బ్రత్యక్షము చేయుచున్నది.”

రామతీర్థుని యాత్మసందేశము

“భారతాఖండస్వరూపమునే నేను. నాదేశమే నాశరీరము. కన్యాకుమార్యగ్రమే నాపాదభూమి. హిమాలయ పర్వతమే నాతల. నాశిఖరమునుండియే గంగా, సింధు, బ్రహ్మ పుత్రానదులు ప్రవహించుచున్నవి. వింధ్యపర్వతము నాకటి ప్రదేశము. చోళమండలము మలబారు నా రెండు పాదములును. తూర్పు పడమర భాగములే నాచేతులు. నాచేతులు చాచి నేను సర్వమానవకోటిని సంతోషముతోఁ గౌగిలించుకొందును. నాప్రేమ యంతట వ్యాపించినది. ఇది నాపైశరీరము. నేను నడచినచో నాదేశమే నడచినట్లుండును. నేను మాటాడుచో నాదేశమే మాటాడుచున్నట్లుండును. నేనూపిరి పీల్చుచో నాదేశమే పీల్చుచున్నట్లు తలంచెదను. నేనే నా భారతదేశమను. నేనే శంకరుడను. నేనే శివుడను.

నే నున్నను బోయినను నికముందుమాత్రము పల్లె పల్లెల వాడవాడల నింటింట వ్యాపకై దేశభక్తి, దైవభక్తి యెల్లరకు నడుబాటులో నుండును. నావేదాంతమతమే ప్రకృతిశాస్త్రపద్ధతిని సత్య మని ధ్రువపడి ప్రపంచ మంతటను వ్యాపించు పుణ్యకాలము సమీపించుచున్నది. సందేహమే లేదు.”

స్వదేశ సర్వదేశ సందేశము

‘ఓప్రియసోదరులారా! మీరు సీచముగా దేనిని జూడకుండు, పంకమునుండి వద్దము పుట్టుట లేదా? ఏవస్తువునైనను సరే మీరు సీచముగాఁ జూడ మొదలిడి రేని మీగుదానిని బ్రేమింపఁ జాలరు, ప్రేమించుటన సౌందర్యమును జూచుటే. సౌందర్య మన దైవమే. కావున, నన్నివస్తువులను బ్రేమించుటే మీరు నేర్చుకొనవలసిన మహావిషయము.’

‘ధన్యాత్ములగు నో భారతీయులారా! మీరు నికృష్టులు, సీచులు, పాపాఁధులు నని యెన్నడును దలంపకుండు. మిమ్ము మించిన మహాపురుషులు లేనేలేరని గర్వింపుండు. పరమేశ్వరుఁ డే పవిత్రభూమిపైఁ బుట్టి పెరుఁగ మనసుపడి యవతారములు తాల్చెనో యా పుణ్యభూమిని జన్మించిన మీకంటెను బుణ్యలేరి?’

‘ధనికనామక మహాదర్శిద్రులారా! మీయింటినిండ బంగారమే యని మిడిసిపడకుండు. మీ బ్రదుకులు ఊణికములు, దర్శిద్రనారాయణులను, రైతుల నెడివిష్ణురూపములను మీరాద

రింపుడు. బుద్ధిశాలురగు విద్యార్థులకు వలసినంత ధనము నొసఁగి మీరు వారి నవసరమున్న నితర దేశములకుఁ బంపుడు. వారచట వృత్తివిద్యలను జీవనావసరకళలను నేర్చుకొనివచ్చి, వేలకొలది భారతీయులకు భుక్తిమార్గము చూపఁగలరు.

“ఓభక్తులారా! మీరు వట్టి రామభజనచేసి మహా భక్తులమైతి మని విజ్ఞప్తపఱచుకుండు. సర్వప్రాణులయందును జాలి కలిగి, సర్వజీవరాసులయందును భగవంతుని మీరు చూడఁ గలిగిననాఁడే మీరు నిజమగుభక్తులు. భక్తియనఁగా సర్వమును బ్రేమించుటే; సర్వము దివ్యసౌందర్యరాశి యనియు నదియే స్వస్వరూప మనియు గ్రహించుటే.”

“మహమ్మదీయసోదరులారా! మిమ్ము నే నెంతయుఁ బ్రేమించెదను. మీరు నన్నుఁ జంపిననుసరే. మన మందఱ మొకతల్లిబిడ్డల మనియు మనలో మన మెన్నఁడును గలహింప రాదనియు, మనము కలిసి మెలసి యుండి పరస్పరము ప్రేమించుకొనియే బాగుపడవలయు ననియే మీకు నేను బోధించెదను. అట్లుకానినాఁ డెల్లరకు వినాశనమే ప్రాప్తించు నని నిశ్చయముగా నేను జెప్పఁగలను”.

“సామ్రాజ్యాధిపతులారా! శాసనకర్తలారా! వివిధ జాతివ్యక్తులారా! మిమ్ము నేను దీవించెదను. మీ గౌరవములు, ఆగ్రహానుగ్రహములు, బెదరింపులు మీరే యుంచుకొనుండు. నాపైఁ జూప నక్కఱలేదు. సత్యమే నాసార్వభౌముడు. నాసత్య మనుచక్రవర్తికడ నితర చక్రవర్తులు,

రాజాధిరాజులు, మహాధికారులు, ధనసంపన్నులు, నందఱును బానిసలై వంగి సలాముచేసి దాసులై బ్రతుకవలసినదే.”

“చిన్న, పెద్ద, హెచ్చు, తక్కు, ఎక్కువ, తక్కువ-ఇవి ప్రేమరాజ్యములో లేనే లేవు. మరణము నిచ్చు కార్యమే యైనను ప్రేమతోఁ జేసినపు డది బ్రహ్మానందమునే యిచ్చును. స్వార్థపరత్వము- అనఁగా నేనే బాగుపడవలయును. నాకే యన్ని సుఖములు కలుగవలయును. ఒరుల కేమియు వలదు. అను భావము- రాజ్యపదవియందైనను నిత్యము బాధించు ముళ్ళకంపను గ్రుచ్చివైచును. దుఃఖములు మనలను బ్రేమింపు మని బోధించు మన పరమమిత్రములే.”

“ఎల్ల ప్రాణికోటులహృదయములలోను నీహృదయము కొట్టుకొనకున్న నీవు మహాత్ముడవు కాఁజాలవు నామరూపముల బెనుక, పర్వతములగర్భమందు, నదీనదములగానమాధురులలో, మేఘములచాటున, నక్షత్రముల నవ్వులలో, అందమగు స్త్రీలవిలాసములలో, సమస్తజీవులలో, నెడ తెగక ప్రవహించు ప్రేమామృతమును మనము కడుపారఁ గ్రోలఁ గలిగిన నాఁడే మనము ధన్యాతిధన్యులము. లేనినాఁడు నికృష్టజీవులము. ఇదియే నేనొసఁగు స్వదేశ సర్వదేశసందేశము.”

ఈ సందేశ మొక దేశమునకే కాక సర్వదేశములకును, ఒక మానవునకే కాక సర్వమానవులకును, ఒక పరిస్థితికే కాక సర్వపరిస్థితులకు నన్వయించును; అక్కఱకు వచ్చును; ఆదర్శమగును. ఈ మహోపదేశమును సర్వమానవకోటి యాదరించి యనంతమగు నానందమున విలసిల్లుకాలము సమీపించుఁగాక !

రత్న త్రయము

౨

వైజ్ఞానికరత్నము : రామనుపండితుఁడు

మన భారత దేశ మనాదినండియు నెందఱో మహాను
భావులకుఁ బుట్టినిల్ల యి వారిమూలమునఁ దన గొప్పతనమును
వెల్లడించుకొనుచు నే యుండెను. అనాదియగు వేదకాలమునుం
డియు ననేకులగు ఋషిపుంగవులు కవితల్లజలు, శాస్త్ర వేత్తలు,
విజ్ఞానియోధులు, వీరమణులు లెక్కకు మిక్కిలిగా మన దేశ
మున వెలసియే యున్నారు. నడిమికాలమునమాత్రము దేశము
పరరాజులపాలనలో నుండుటచేతను, నారాజులకు మన ధన
ధాన్యములను దోచుకొనుటలోఁగల యాతురతలో శతాంశ
మైనను మనవిజ్ఞానమును వైజ్ఞానికులను శౌరవించుటయందు
లేకుండుటచేతను బహుసంఖ్యాకులగు పండితులు కవులు విజ్ఞాన
వేత్తలు రాజనీతి నిపుణులు నిపురు గప్పిననిష్పవలె నుండిరే
కాని యత్యధికముగఁ బ్రకాశింప నవకాశములే వారికి లేక
పోయెను. నేఁడు పరిస్థితులు తాఱుమాఱునవి. మనకు స్వరా
జ్యము వచ్చినది. మాఱుమూలల మాటుమణిగియున్న మహా
నీయులకుఁ దమతమ తెలుపులు చూపి పేరు గడించుకొన నవ

కాశము లెన్నో లభించినవి. అప్పుడే రాజకీయముగ, నాథికముగ, సాంఘికముగ, వైజ్ఞానికముగ దేశాభివృద్ధికరము లగు రాచ బాట లేర్పడినవి.

కాని, పరిస్థితు లెంత సంకుచితములుగ నున్నను బ్రకాశింపవలసినంతగాఁ బ్రకాశింపకపోయినను విజ్ఞానమణులు తమ దివ్య కాంతిపుంజములను బ్రకటించుచునే యుండును. అకాంతి పుంజములు చూపఱుల కనులకు మిఱుమిట్లు గొలుపుచునే యుండును. ఇందు సం దేహములేదు. దీని కుదాహరణమే మన వైజ్ఞానికమణి యగు చంద్ర శేఖర వేంకటరామను జీవితము.

జ న న ము : బా ల్య ము

కొమ్మలలో తెమ్మలలో నాకులలోఁ జిగుళ్ళలో దాఁగి యుండినను సంపెంగపొదలో నొక్కసంపంగిపూవున్న దాని సౌరభము వ్యాపింపకుండ నెవరు నడ్డఁజాలరు. అగ్నికణమున్నచో నది రగిలి రాఁజి జ్వాల యయి ప్రకాశించి తీరును. అట్లే పర గాజపాలన మనుచీకటిలో సైతము వైజ్ఞానికరత్నము లగు జగదీశచంద్రాదులు తమ ప్రతిభమూలమున దేశ దేశములందును ఖ్యాతిగాంచిరి. వారి తరువాత భౌతిక శాస్త్ర ప్రపంచమున ధ్రువతారయై వెలుఁగొందిన మహనీయుఁడు డాక్టర్ సర్ చంద్రశేఖర వేంకటరామను ఎం. ఏ ; డి. యస్. సి. (ఆనర్సు), యఫ్. ఆర్. ఏ. యస్.

ఈతఁడు పదు నెనిమిదివందల యెనుబదియెనిమిదవ సంవత్సరము నవంబరు నెలలో నేడవనాఁడు దక్షిణ భారతమునఁ బ్రసిద్ధి

గన్న తిరుచునాపల్లి నగరమున జన్మించెను. ఈతని తండ్రి పేరు చంద్రశేఖరయ్య. చంద్రశేఖరుడు ఉన్నతవిద్య నభ్యసించి భౌతికశాస్త్రము నందును గణితశాస్త్రము నందును బ్రవీణుడని పేరొందెను.

ఆతఁడు ఉన్నతాంధ్రరాష్ట్రమునందలి ప్రధాన నగరము లలో నొకటి యగు విశాఖపట్టణమున హిందూకళాశాలలో భౌతికశాస్త్ర గణిత శాస్త్రాధ్యాపక పదవి నిర్వహించుచుండెను. నాటి హిందూకళాశాలయే కాలక్రమమున నేటి మిసెస్. ఏ. వి. యక. కళాశాలగా మారెను.

జన్మముచే నరవహుఁడయ్యును వేంకటరామను బాల్యమును గొంత యశావనకాలమును నాంధ్రరాష్ట్రముననే గడపి యాంధ్ర సంప్రదాయముల నెన్నిటినిో యలవఱచుకొనెను. ఈతఁడు చిన్నతరగతులనుండి యనఁగా నక్షరాభ్యాసము మొదలుకొని 'యింటరు' పరీక్షదాక విశాఖపట్టణముననే విద్యాభ్యాసము చేసెను.

ఈతఁడు బాల్యమున బండపిల్లవాండ్రతోఁ దిరుగళ విద్యయందు శ్రద్ధ, ఉపాధ్యాయులయందు గౌరవము, మంచి విషయమును దెలిసికొనుటయందుఁ గుతూహలము మిక్కుటముగాఁ గలిగియుండెను. కొంచెము శ్రద్ధగా నాతనిని గమనించువారి కితనికి గొప్ప భవిష్యత్తు కలదని యాతని ముఖకళయే చెప్పక చెప్పుచుండెడిది. చిన్న విషయములయందును నాతఁడు బుద్ధికుశలతను బ్రదర్శించుచు దోడి బాలురకుఁ దన యుపాధ్యాయులకుఁ బ్రియతముఁ డయ్యెను.

వి ద్య

ఆటవసంవత్సరము రాగానే వేంకటరామ నచటి మాధ్యమిక పాఠశాలలోఁ బ్రవేశించి పండ్రెంజేండ్లు వచ్చు సరికే నాటి 'మెట్రిక్యులేషను' పరీక్షలోఁ గృతకృత్యుఁ డయ్యెను. అతఁడు తెలివిలోఁ దరగతిబాలుర కెల్లఁ బెద్దయు వయసులో నందఱికన్నఁ జిన్నయు నయ్యెను.

'మెట్రిక్యులేషను' పరీక్షలో నుత్తీర్ణుడైన వెంటనే యచటి కళాశాలలో నింటరు తరగతియందుఁ బ్రవేశించి వేంకటరామను కళాశాలావిద్య నేర్వ మొదలిడెను. ఈ కాల ముననే యాతఁ డింటియొద్దఁ దండ్రి సేకరించి యుంచుకొన్న విజ్ఞానశాస్త్రగ్రంథములఁ జదువుచు నందు మిక్కిలి యభిరుచి సంపాదించెను. అతఁడు రెండేండ్లలో 'నింటరు' పరీక్షలోఁ గృతార్థుఁ డయ్యెను. వెంటనే తండ్రి యాతనిని జైన్ననగరము పంపి యచటి రాజధానీ కళాశాలలో (Presidency College) బి. ఏ; తరగతిలోఁ బ్రవేశ పెట్టెను.

సాధారణముగా జనులకు ధన మున్న విద్య యంటదు. విద్య యంటినవారికి ధనలోపముండను. ఈరెండును గర్భము చాలక సమకూరినచోట బుద్ధిబలము కొఱవడును. ఇది లోక సామాన్యము. కాని, వేంకటరామ నదృష్టవంతుఁ డగుటచే నాతనికి బుద్ధిబలము, నర్థబలము, నంగబలము, నుత్సాహబలము నన్నియు లభించెను. ఇంక, వలయునదేమి? ఆతఁడు చదువులోఁ జరచర పోవుచుఁ బదునాజేండ్లు వచ్చుసరికే బి. ఏ.,

పరీక్షయం దు త్తీర్ణుఁడయ్యెను. సామాన్యముగ ను త్తీర్ణుఁ
డగుట కాదు. ప్రథమశ్రేణిలో ను త్తీర్ణుఁ డయ్యెను. ఈతని
బుద్ధిబలమునకు శ్రద్ధాభక్తులకు నుపాధ్యాయవర్గ మంతయు
నీతనిని గొనియాడుచుండెడిది.

ఆ తరువాత, నాతఁ డాకళాశాలలో నే ఎం. ఏ., తరగతి
యందుఁ బ్రవేశించెను. ఆతనితోడి విద్యార్థుల దొకదృష్టి;
ఈతనిది వేటొకదృష్టి. కళాశాలలోని శాస్త్రోపన్యాసకులు
చెప్పిన విషయములతో నీతఁడు తృప్తిపొందక తనంతటఁ దానే
పరిశోధనలు చేయుచు వానివానిఫలితములను బ్రామాణిక
పాశ్చాత్య విజ్ఞానపత్రికలయందుఁ బ్రకటింపజూచ్చెను. ఈతఁడు
పరిశోధనలోఁ బ్రకటించుచున్న యాసక్తికిని బ్రసరింపజేయు
చున్న ధీశక్తికిని నాతని సహపాఠులు నుపాధ్యాయులు మిత్త
వర్గము నీతఁడు నర్థిష్టువని యానాఁడే కనిపెట్టిరి, అట్లే యాతఁడు
తన ఎం. ఏ. పరీక్షలో రాజధాని కంతకును బ్రప్రథముఁడు
గా ను త్తీర్ణుఁడయ్యెను. ఇంతకు నాతనికి నాటికిఁ బదు నెనిమి
దేడ్ల! ముక్కుపచ్చ లింకను నారని బాల్యావస్థయే!

ప్ర భు త్వో ద్యో గ ము

చదువు జ్ఞానముకొఱ కనియేకాని యుద్యోగము కొఱ
కని రామను దలంచి యుండలేదు. ఆతనికి విజ్ఞానపిపాస
యధికమై యింక నెన్నో పరిశోధనలను జేయవలయు ననియు
నెన్నో నూతనవిషయములను గనిపెట్టవలయు ననియు నొకటే

యత్సాహము. కాని, యాతఁ డిఁకఁ జేయవలసిన పరిశోధన లకు మన దేశమున సౌకర్యములు బొత్తిగా లేకపోయెను. మన దేశము నాఁటికే స్వతంత్రమై యున్నచో నెన్నియో పరిశోధనాలయములు (Laboratories) వెలసియే యుండెడివి. ప్రతి దేశము నుత్తమస్థితి నందుట కందు వైజ్ఞానికు లధికముగానుండి నిరంతరజిజ్ఞాసతోఁ బరిశ్రమించుచు ననేక నూతనవిషయములు కనిపెట్టుచుండఁగా నాపరిశోధనల ఫలితములను దేశమున నుపయోగించి యార్థికోపయోగము వైజ్ఞానికోపయోగము నందుచుండవలయును. ఇట్లే యన్ని దేశములు చేయును. కాని, మన దేశము పర దేశీయుల హస్తగతమగుటచే మన బాగును వారు చూడరైరి. “ఎద్దు పుండు కాకి కేమి !”

రామను తనకుఁ దగిన పరిశోధనాలయములు సౌకర్యములు మన దేశమున లేనందున విదేశములకై నను పెడలి తన విజ్ఞానతృష్ణఁ దీర్చుకొననొచ్చెను. కాని, యాతఁడు దేహదార్ధ్యమంతగా నాఁటికి లేనివాఁ డగుటచేతను, శీతలప్రదేశములైన విదేశముల నారోగ్యముగఁ గడపుట కష్టమగుట చేతను నా యుద్యమమునుండి యాతఁడు విరమించెను. ఇఁక నాతఁ డేదే నొక యుద్యోగమునఁ బ్రవేశింపవలసి వచ్చెను.

ఆ కారణమున రామను భారతప్రభుత్వపరీక్ష కొకదాని కేఁగి యందు విజయము గాంచెను. ఆపుడు ప్రభుత్వము వారాతని నార్థికశాఖోద్యోగిగా నియమించిరి. అదియొక యున్న తోద్యోగము. (Gazetted Post) ఇట్టి యుద్యోగమునకుఁ

బ్రయత్నించినవా రెందఱిలోనో యీతనికే యది లభించెను. ఇంత చిన్నవయసున నుద్యోగము లభించినవారు కాని, యందు నిట్టి యున్నతోద్యోగ మట్టి చిన్నవయసునఁ గన్న వారుకాని, నాటిభారతీయులలో నెవ్వరును లేకుండిరి.

ఇట్లు ౧౯౦౭ సంవత్సరము జూన్ నెలలో వేంకటరామను భారత ప్రభుత్వోద్యోగి యయ్యెను. నాటినుండి యాతఁడు కలకత్తానగరమునఁ బదేంద్రపా టీయుద్యోగము నిర్వహించెను. కాని, యాతఁ డతినైపుణ్యముతో నొకవంక నుద్యోగము చేయుచు నున్నతాధికారులమెప్పు పొందుచుండుటేకాక సెలవులలోను తీటికవేళలఁదు నాతఁడు తన కత్యంతప్రియకరమైన పరిశోధనలను గొనసాగించుచునే యుండెను. ఇది సాధ్యపడుటకుఁ గారణము కలకత్తాలోనే మహేంద్రలాలు సర్కారు స్థాపించిన భారతీయ భౌతిక విజ్ఞాన కృషిసంఘము (Indian Association for the Cultivation of Sciences) నకుఁ గల పరిశోధనాలయ మొకటి యీతని కందుబాటులో నుండుటయే.

ఇట్లతఁ డొకవంక నుద్యోగము మఱియొకవంకఁ బరిశోధనలు చేసి యీ పరిశోధనాఫలితములను 'Nature', 'Physical Review' మున్నగు పాశ్చాత్యవిజ్ఞానపత్రికలకుఁ బంపి బ్రకటించుటచే నీతని యున్నతోద్యోగు లీతని యుద్యోగనిర్వహణసామర్థ్యమునకుఁ, బ్రపంచవైజ్ఞానికు లీతని యనన్య సామాన్యపరిశోధనలకును, జాల మెచ్చుకొనుచుండిరి. ఈమెప్పు ఫలితముగా నాతఁడు ప్రతినంవత్సరము సఖిలభారత

వైజ్ఞానికపరిషత్తు (The All India Science Congress) న కాహ్వానింపబడుచు నందు విఖ్యాతపరిశోధనాపత్రిములను జదివి వైజ్ఞానికులతోఁ బరిచయము సంపాదించుకొనెను. దానివలన నాతని బుద్ధిబలము వృద్ధిపొందెను. ఆతని కీర్తిచంద్రికలుకూడ వ్యాపింపసాగెను. ఇంతింత గొప్పపరిశోధనల నేమాత్రము తీఱికయే యుండని యట్టియద్యోగములో నుండియు నీతఁ డెట్లు కొనసాగించె ననియే యాతనినిగుఱించి యెల్ల రాశ్చర్య పడుచుండిరి.

భౌతికశాస్త్రాచార్యపదవి

ఆ తరువాత వేంకటరామను ఆర్థికశాఖోద్యోగమునుండి తంఱి తపాలాశాఖయందు ఉపగణక శిఖామణి (Deputy Accountant General) పదవికిమాత్రెను. ఆదినములలోనే కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమున నొక వైజ్ఞానిక కళాశాల నెలకొల్పవలయు నని తారకనాథుఁడు రసవిహారిఘోషు మున్నగు వారు చేసినకృషి ఫలించెను. అప్పు డావిశ్వవిద్యాలయోపాధ్యక్షుఁడు (Vice-Chancellor) సుప్రసిద్ధుఁ డగు ఆఘతోషముఖర్జి, వీరెల్లరు నూహించి భారతీయభౌతిక శాస్త్రపేత్తనే భౌతికశాస్త్రాచార్యపదవి (Palit Professor of Physics) కాహ్వానింపవలయు నని నిశ్చయించుకొనిరి.

ఆ నిశ్చయము ననుసరించి రామనుపండితుని నాపదవినధిష్ఠింపవలసిన దని ఆఘతోషముఖర్జి కోరెను. వెంటనే రామను దాని కంగీకరించెను. తన కభిమాన విషయమైన

పరిశోధన కిందవకాశము లధికము లగుట, తానున్న పదవి కంటె భౌతిక శాస్త్రాచార్యపదవి హోదానుబట్టియు జీతమును బట్టియుఁదక్కువదే యైనను నాతఁడు ౧౯౧౨ వ సంవత్సరమునఁ గలకత్తా విశ్వవిద్యాలయ భౌతిక శాస్త్రాచార్య పదవి నలంకరించెను.

ఈవిధముగా రామనుజుని పండితుఁడు ప్రభుత్వసేవ కర్తవ్యమునుండి విజ్ఞానసేవకర్తవ్యమునకు దానిమూలమున స్వదేశ సర్వదేశ సేవకర్తవ్యమునకు గొప్పనిదర్శనమాయెను.

విజ్ఞాన పత్రికాస్తాపనము

ఎడ తెగక చేయుకృషి, మొక్కనోని శేముషి, యర మరిక లేని యాసక్తి-ఇవి రామనుజుని పండితుని నొక వైజ్ఞానికునే కాక యొక విజ్ఞానసర్వస్వము నొనరించినవి. అంతే కాదు. ఆతఁడున్న చోటనే యుండి యాతనికి సవర్యలొనరించి శాస్త్ర పరిశోధనల నొనరింపవలయు ననియే భౌతిక శాస్త్రవిద్యార్థి ప్రపంచ మువ్విళ్ళు లూచుచుండెడిది. దాని కారతఁడున్న స్థానము నాతనికిఁ గల యుత్సాహము దోహదము లొసఁగినవి. అందుచే నెందఱో విద్యార్థులు దేశము నలుగడలనుండి వచ్చి యాతని యాధ్వర్యవమునఁ బరిశోధనలు చేసి, వాని వాని ఫలితములను వ్రాసియుంచుకొనుచుండిరి. వీని నన్నిటిని గలిపి యెప్పటి కప్పుడు ప్రకటించుచుండిననే కాని నలుపురకుఁ దెలియుటయు దానిమంచి చెడ్డలపై విమర్శలు బయలు దేలుటయు

జరగదు. శాస్త్రాభివృద్ధి కిట్టి ప్రచురణము లెంతయో యవ సరమైనను నాటికి దేశమున భౌతిక విజ్ఞాన పత్రికయే కఱవా యెను. ఈలోపముఁ దీర్చ రామ నూహించుచుండెను.

ఇంతలో రామను కీర్తిచంద్రికలు మిన్నుమిట్టుచుండుటచే నాతఁడు కలకత్తాయందలి భారతీయ భౌతికవిజ్ఞానకృషి సంఘమునకు గౌరవకార్యదర్శిగా నేకగ్రీవముగ నెన్నుకొనఁబడెను. ఈయదనున రామ నాసంఘము పక్షమునఁ జిన్న సంచికల (Bulletins) రూపమున నాయూయి విజ్ఞాన పరిశోధనముల ఫలితములను దొలుదొలుతఁ బ్రకటింపఁ గడఁగెను. కాని, యాపద్ధతి యంతతృప్తికరముగా లేనికారణమున 'భారతీయభౌతిక శాస్త్రాభివృద్ధి కృషిసంఘ నివేదిక' యనుపేర నొకవిజ్ఞానపత్రిక నారంభించి యందుఁ దనవియుఁ దనశిష్యులవియు నగుపరిశోధనముల ఫలితములను బ్రకటిం చుచు విజ్ఞానప్రపంచమునకు సుజ్ఞాన భిక్ష నొసఁగెను. కాలక్రమమున నీపత్రికయే భారతీయభౌతిక విజ్ఞానపత్రిక (Indian Journal of Physics) యనుపేరు విశ్వవిఖ్యాతి నార్జించుచున్నది.

ది గ్వి జ య యా త్ర లు

మహాపురుషులకీర్తిచంద్రిక నొకగ్రామమునుగానియొక దేశమును గాని యంటిపెట్టుకొని యుండవు. వానికి నదులు, సముద్రములు, పర్వతములు, దూర భారములు నడ్డురాఁజాలవు. అవి విశాలప్రపంచము నంతటి నావరించితీరును. అట్లేరామను పండితునికీర్తి యప్పటి కప్పుడే ప్రపంచమున వ్యాప్తిగాంచెను.

౧౯౨౧ వ సంవత్సరమున జరిగిన యాంగ్ల సామ్రాజ్యాంతర్గత విశ్వవిద్యాలయమహాసభకు భారత దేశపక్షమున నాత డేశ గ్రీవముగఁ బ్రతినిధిగా నెన్నికయ్యెను. ఈసభ 'ఆక్సుఫర్డు'లో జరగెను. దాని కోడపైఁ బోవుచునే గామను మధ్యధరా సముద్రవిచిత్రనీలపరిరేఖ (Wonderful blue opalescence of the Mediterranean Sea) కాశ్చర్యమందెను. దాని పుట్టువునకుఁ బూర్వోత్తరముల నెఱుఁగు విజ్ఞానశక్తి యాతనికిఁ గలిగెను. వెంటనే యావిజ్ఞానరహస్యముగుట్టు బయలుపెట్టఁ బరిశోధన మారంభించి యాతఁడు సునిశితమేధాశక్తితో - సముద్రపు నీటిలోఁ గలయనంతము లగు నణువులు నీటిలోఁ బ్రవేశించుచుండు సూర్యకిరణముల కాంతిపుంజమును బరిశ్రే పించుటచే దాని కానీలపరిరేఖ సిద్ధించినదని - లోకమునకుఁ జూపెను.

దీనితో స్వదేశముననే ప్రకాశించుచు విదేశములలో మినుకు మిను కనుసీతనికీర్తిదీప మటఁగూడఁ బ్రకాశింప మొదలిడెను. నాటిసభలో నాత డొసఁగినవిజ్ఞానగర్భితోపన్యాస మెల్లరిమన్న నల నందఁగ నెను. అచటఁ జేరినవిఖ్యాతాంగ్లపరిశోధకులెందఱో యీతనిపరిచయమున కానందించిరి. రామనుజుని పండితునకుఁ బేరెన్నికగన్న వైజ్ఞానికులనుపరిచితి యేర్పడెను.

ఇటు లాంగ్ల దేశమునఁ గీర్తిశాలియై భారత దేశమునకు వచ్చినతరువాత రామనుజుని పండితుని కొకయూహ్వసము వచ్చెను. అది కెనడా దేశమున విజ్ఞానాభివృద్ధికై పర్యటింపఁ దలచిన యాంగ్ల శాస్త్రవేత్తల సంఘమునుండి.

ఈ విజ్ఞానయాత్రకుఁ దలవనితలంపుగా వచ్చిన యవ కాశమునకు రామనుపండితుఁ డానందించి యంగీకరించి కేనడా దేశమున నాంగ్ల శాస్త్రజ్ఞులతోఁ బర్యటించి యనేకవిజ్ఞాన విషయములఁ గూర్చి యనేక ప్రదేశములలో నుపన్యసించెను.

ఇంతలో నాతనికి 'ఫిలడల్ ఫియా' లో జరగఁబోవు 'ఫ్రాంక్లిన్' సంఘ శతవార్షికోత్సవ సందర్భమున భారతదేశ మున కేకైక ప్రతినిధిగా విచ్చేసి పాల్గొన నాహ్వానము వచ్చెను. దానికిని నాతఁ డంగీకరించి యాయుత్సవములలోఁ బాలుగొని పేరెన్నికగాంచెను. అచటనే రామనుపండితున కమెరికా వైజ్ఞానిక శిరోమణి యనఁదిగు రాబర్టు మిల్లి కను దొరతోఁ బరిచయము నాతని యభిమాన గౌరవములను జూపిగొను నవకాశము లభించెను.

ఆ సంవత్సరముననే (౧౮౨౪) లండనులోని 'రాయలు సొసైటీ' వారు రామనును దమ సంఘగౌరవసభ్యునిగాఁ జేర్చు కొని గౌరవించిరి.

రామనునకు మిల్లి కనుదొరతోఁ గలిగిన పరిచితి మూలముననే కాలిఫోర్నియాలోని పారిశ్రామిక విద్యాసంస్థ (Institute of Technology) లో నపుడపుడు వచ్చి యుపన్యసించు నాచార్యపదవి (Visiting Professor) లభింప దాని నాతఁడు నాలుగు మాసములు నిర్వహించి ౧౮౨౫ సం వత్సరము మార్చి నెలలో మనదేశమునకుఁ దిరిగివచ్చెను.

మనదేశమునకు వచ్చి మరల నూతనపరిశోధనలఁ జేయుచునుండఁగా ననతికాలముననే యాతనికి రష్యాదేశమున

లెనినుగ్రాడు, మాస్టోనగరములలో జరుగుచున్న రష్యావైజ్ఞానికసమితి ద్వైశతవార్షికోత్సవములోఁ బాలుగొనరమ్మని యాహ్వానము వచ్చెను. అప్పుడు రామనుజు సమావేశముల కేఁగి యెన్నియో యుపన్యాసములమూలమునఁ దనప్రతిభ నే కాక భారతీయ ప్రతిభను రష్యాకే కాక జగత్తున కెఱుక పఱచి తిరిగి వచ్చుచు యూరపుఖండపర్యటన మొనరించి వివిధ విజ్ఞానకేంద్రములను, వివిధ పరిశోధనాలయములను, వివిధ వైజ్ఞానిక శిరోమణులను దర్శించి నూతనానుభవములను సంపాదించి తిరిగి కలకత్తా విచ్చేసి మఱల యథాప్రకారముగాఁ బరిశోధనల నిర్వహింపఁజొచ్చెను.

రా మ ను స ి ధ్ధాం త ము

(Raman effect)

ఇట్లుండి ౧౯౨౮ వ సంవత్సరమున రామనుజుడితుడు డొక మహోన్నతమైన పరిశోధనమును జేసి యొక నూతన పరిక్షేపణఁ (New Radiation) గనుఁగొనెను. ఇదియే రామను సిద్ధాంత (Raman Effect) మనుపేర విశ్వవిఖ్యాతి నార్జించెను. దీనిని సూచించుచు : ఒకే రంగుగల కిరణము కాంతిని బ్రసరింపఁజేయు దారి-పారదర్శకయానద్యారము-నుండి ప్రవహించునపుడు పరిక్షేపించును. ఈ పరిక్షేపించిన కిరణము మొదటికిరణమునకుఁగల రంగును గాంచక యొక కొత్త రంగునకు మార్పుచెందును. ఈ విధముగా మార్పు చెందినరంగుల కాలము నొకేవిధముగా నుండక పారదర్శకయానము పై నే యాధారపడి మార్పుచు దగ్గుచు నుండును.

తేజశ్శాస్త్రమున నీ పరిశోధనకుఁ గలిగిన విశిష్టత యత్యంతము. ఈ పరిశోధనవలననే రామచక్రీర్తి ప్రతిష్ఠలు ప్రపంచమంతను సుప్రతిష్ఠితము లయ్యెను. ఇంతటి మహాన్నత పరిశోధనమును జేసినది రామను పండితుఁడు కోట్ల కొలది ధనము వెచ్చించి పరికరముల సమకూర్చుకొన్న పాశ్చాత్య విజ్ఞాన కేంద్రములలోఁ గాదు. సామాన్యపరికరముల కైనను నోచుకొనని దాస్యశృంఖలాబద్ధ మగు భారత దేశము ననే. మఱియు సర్వజనులకు లభించుచు సృష్ట్యాదినండి ప్రాగ్ గుచున్న సూర్యకిరణముల సాహాయ్యముననే యీతఁ డీ పరిశోధనమును జేసియుండుట విశేషముల కెల్ల విశేషము.

ఈ పరిశోధనమునకు సంతసించియే ౧౯౨౨ లో ఇటాలియను వైజ్ఞానిక సమితివారు 'మెట్లూసీ' పతకము నిచ్చి రామనుపండితు నత్యంతముగా గౌరవించిరి. ఇది మొదలు రామనుపండితునకుఁ గలుగుచు వచ్చుచున్న బహుకృతులు సత్కారములు తామరతంపరయై లెక్కకు మిక్కిలి కాఁజూచెను.

నో బె లు బ హూ కృ తి

ఇటు లుండ, ౧౯౨౯ వ సంవత్సరములో నమెరివా సంయుక్తరాష్ట్రములఁ గల 'ఫేరడే' సమితి వారణావర్ణ పట్టిక (Molecular Spectra) ను గుఱించి సమగ్రముగఁ జర్చించుటకు విశ్వవైజ్ఞానికుల నెల్లర నాహ్వానించుచు మన రామను పండితునిగూడఁ బిలిచిరి. గామ నంగీకరించి యా దేశ

మేఁగి యనేక వైజ్ఞానిక విషయములను దెలిపి తిరిగివచ్చుచు యూరపుఖండమందలి వివిధవిజ్ఞాన కేంద్రములను బహుసంఖ్యా కులగు విజ్ఞానులను మరలఁజూచి వారివారి యాదరశౌరవము లకుఁ బాత్రుఁడయ్యెను.

ఆ సంవత్సరముననే భారత ప్రభుత్వము రామనుజున తను గ్రహించి యానందసూచకముగా నాతనికి “సర్” బిరుదము నిచ్చి తన్నుఁ దాను శౌరవించుకొనెను. అపుడు భారత దేశవైజ్ఞానిక మహాసభ చెన్నపురిలో జరగనుండెను. దానికి రామనుజుని నేకగ్రీవముగా భారతవైజ్ఞానికు లెల్లరు నధ్యక్షునిగా నెన్నుకొనిరి.

౧౯౩౦ వ సంవత్సరములో రామనుజుని సశౌరవముగా నాహ్వానించి లండనులోని రాజసమితి (Royal Society) వారు ‘హ్యూన్’ పతకము నిచ్చి నిరుపమాన మగు శౌరవము నీతనిపైఁ జూపిరి.

వినయసంపద యుండి విద్యావిషయమున శ్రద్ధ పట్టు దల గలిగి విజ్ఞానమే జీవితపరమావధిగా నెంచి యొక్క నిముసమైనను వ్యర్థముగాఁ గాలక్షేపము చేసి యెఱుఁగని యేవ్యక్తికైనను నేదేశముననైనను నెంతెంత శౌరవము లైనను లభింపక మాన వనుటకు మనకు రామనుజుని పండితుఁడే పెద్దయుదాహరణము. అతనికి లభించిన శౌరవములు నాతఁ డందిన సత్కారములు నెన్ని యొకపట్టిక నీయఁ దలఁచుచో నది యొక పెద్ద గ్రంథమై యగును.

సాధారణముగా నెవ్వరు నందఁజాలని యీపై గౌరవములేకాక రామనుపండితునకు విశ్వవిఖ్యాతమైన గౌరవమొకటి ౧౯౩౦ వ సంవత్సరమున జరిగెను. ప్రపంచమంతటిలోను సేరంగమందైనను సర్వోత్తమమగు పనిచేసిన యొక విజ్ఞానవేత్తకుఁ గాని రాజనీతినిపుణునకుఁగాని కవిపండితునకుఁగాని యేఁటేట నొక్కొక్కనికి బహూకృతి యొకటి యిచ్చుటకు “ఆల్ఫ్రెడ్ నోబెల్” అను స్వీడిషు దేశ పారిశ్రామికవేత్త తనపేర నొకనిధి నేర్పాటుచేసెను. దీనినిబట్టి “నోబెల్ బహూకృతి” గతించిన యేఁబది సంవత్సరముల నుండి పరిచాలియయ్యెను. ఆ సంవత్సరము ప్రపంచవైజ్ఞానికులందఱును జేరి యాయేటి బహూకృతికి రామనుపండితునకు మించిన యర్హుఁడు లేఁడని యేకగ్రీవముగా నిర్ణయించిరి. ఈ నిర్ణయమువలన రామనుపండితునకు నాతనిమూలమున భారతదేశమునకుఁ బ్రపంచమున నొక మహాన్నత గౌరవము లభించెననుటలో సందేహము లేదు.

రామనుపండితుఁడు ౧౯౩౦ వ సంవత్సరము నవంబరు నెలలో నోబెల్ బహూకృతిని స్వీకరించుటకొఱకై స్వీడును దేశమందలి స్టాకుహాము నగరమునకుఁ బయన మయ్యెను. ఆతఁడానగరమున కేగి మహాగౌరవము లంది పిమ్మట డిసెంబరు పదియవనాఁడు జగత్ప్రసిద్ధ మగు “నోబెల్” బహుమతిని గైకొని యా మఱునాఁడు నోబెల్ మహాపన్యాస మొసఁగి వైజ్ఞానికజగదాకాశమునఁ దేజోరాశియగు ధ్రువ తారయై

వెలుంగొందెను. ఈ ధ్రువతారవలననే భారతదేశమునకుఁ బ్రపంచ విజ్ఞానాకాశమునఁ జంద్రపదవియే లభించెను.

ఒకవ్యక్తి సునిశితమేధాశక్తివలన, నొక్కవ్యక్తి నిరుపమాన విజ్ఞానవిశేషమువలన, నావ్యక్తికేకాక యాతని కుటుంబమునకే కాక యాతని గ్రామమునకే కాక యాతని రాష్ట్రమునకే కాక యాతని దేశమునకు సభ్యజగత్తున సెంతెంత గౌరవము లభించునో మన మీతని చరిత్రవలన గ్రహింపవలసియున్నది. ప్రతివిద్యార్థియు రామనుజునిపద్యములను కన్న యుత్సాహము, నాదర్శము, దీక్ష, శ్రద్ధాభక్తులు, నిరంతర కార్యదీక్షాశూరత, నలవఱచుకొని విఖ్యాతినార్జింపవలయునని యెంచవలయును. అవి లేక “గ్రుడ్డియెద్దు చేనఁ బడినట్లు” చదివిన చదువువలనఁ “బుట్టలోని చెరలు పుట్టవాగిట్టవా” యన్న వేమనసూక్తియే మన కన్వయించును.

ఇ త ర గౌ ర వ ము లు

నోబెలు బహుాకృతి స్వీకరించిన తరువాత రామనుజునిపద్యములు మన దేశమునకుఁ దిరిగివచ్చుచు మరల యూరపు ఖండమందలి పివిధ విజ్ఞానకేంద్రములను దర్శించెను. ఆతనికిఁ బ్రతి కేంద్రమునందును వర్ణింప నలవికానిరీతి నెన్నెన్ని గౌరవ మర్యాదలో లభించెను.

ఆతఁడు స్వదేశమునకుఁ దిరిగివచ్చి తనపని తాను జేసికొనుచుండఁగా ౧౯౩౨వ సంవత్సరమున నాతనిని ‘పారిసు’ విశ్వవిద్యాలయమువారు పిలిచి గౌరవించి గౌరవడాక్టరేటు పట్టము నిచ్చి వీడ్కొలిపిరి.

ఇదికాక రామనుపండితుని గౌరవించిన విశ్వవిద్యాలయములు నాతనికిచ్చిన గౌరవబిరుదములు లెక్కకు మిక్కిలి యైనవి. కలకత్తా, కాశీ, డక్కా, మదరాసు, ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయములు మన దేశమునను; పారిస్, గ్లాస్కో, ఫ్రీబర్గ్, లండను మున్నగు విదేశ విశ్వవిద్యాలయములు రామనుపండితునిపై గౌరవపట్టవర్షమును గురిపించి తమ కట్టియవకాశము నదృష్టము కలిగినందులకు మురిసిపోయి యానందమున మిన్నుముట్టినవి.

ఇక, సీతనిని గౌరవసభ్యునిగా జేర్చుకొన్న సంస్థల షట్టిక నిచ్చుట సాధ్యము కానిపని. భారతీయ రసాయన శాస్త్రసంఘము, గణితశాస్త్రసమితి, అఖిలభారత వైజ్ఞానిక సమితి మున్నగు సంస్థ లెన్నియో యాపని చేసినవి. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము, కాశీవిశ్వవిద్యాలయము తమ విద్యాలయములలో సీతనిని గౌరవ ధాతిక శాస్త్రాచార్యునిగా నియమించుకొని గర్వించినవి.

రామనుపండితుడు మరల ౧౯౩౭ వ సంవత్సరమున నంతర్జాతీయధాతిక శాస్త్రమహాసభలోనుపన్యసించుటకు భారత దేశప్రతినిధిగా 'బోలోన్' 'పారిస్' నగరముల కేగి యుపన్యసించియితోధికకీర్తి ప్రతిఫలతో మన దేశమునకుదిరిగివచ్చెను.

తరువాత ౧౯౪౧ వ సంవత్సరమున నమెరికాసంయుక్త రాష్ట్రవిజ్ఞానసమితి రామనుపండితునకు 'ఫ్రాన్లిన్' పతకము నిచ్చి మరలసన్మానించెను. అనంతరము, చైనావైజ్ఞానిక సమితి రామనుపండితుని గౌరవసభ్యునిగా జేర్చుకొనెను. మఱియు

నెందఱో రామనుపండితున కనేకగౌరవస్థానములనిచ్చి వివిధ సత్కారముల నొనర్చియాతనియసమాన శ్రేణుషినిగుర్తించిరి.

భారతవిజ్ఞానసంస్థ

(Indian Institute of Science)

పరప్రభుత్వము పాలించుచున్నను భారతదేశమునఁ బదార్థవిజ్ఞాన పరిశోధన లటనట జరుగుచు వచ్చినను, జెప్పకొనఁ దగిన బరిశోధనల కెల్ల కలకత్తానగరమే ముఖ్య కేంద్రమై యుండెడిది. దానికిఁ బ్రధానకథానాయకుఁడు రామనుపండితుఁడే యై యుండెను.

కాని, ౧౯౩౩ వ సంవత్సరము భారత వైజ్ఞానిక చరిత్రలో సువర్ణాక్షరములతో లిఖింపఁ దగినసంవత్సరము. ఆయేఁడే మనదేశమందలి పారిశ్రామిక సంస్థలలో నగ్రేసర మనఁ దగిన తాతాకంపెనీ యొక గొప్పవిరాళము నొసఁగుటయు దాని సక్రమవినియోగమునకు భారతమైశూరుప్రభుత్వముల సంయుక్త యాజమాన్యమున బెంగళూరులో నొక భారత విజ్ఞానసంస్థ (Indian Institute of Science) నెలకొనుటయు జరిగెను. అంతేకాదు; ఆ సంస్థకు మొట్టమొదటి పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రాచార్యుఁడుగా రామనుపండితుఁడు నియమితుఁడగుటయే యంతకన్న నెక్కువవిశేషము. దీనితోఁ దక్షిణభారతమున నొకప్రశస్త మగు విజ్ఞానపరిశోధన కేంద్ర మేర్పడి మనకు మిక్కుటమగు మేలు చేకూర్చెను.

రామనుపండితుఁడు కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమును, భారతీయ విజ్ఞానకృషిసంఘమును, విడువలేక విడిచి బెంగు

భూరు చేరుటతో నుత్తరమున నారంభమైన విజ్ఞానజ్యోతి దక్షిణమునఁ బ్రకాశింపఁజొచ్చెను.

బెంగుళూరులో నుండి రామనుపండితుఁడు చేసిన పరిశోధనలలో నద్వితీయ మని పేరెన్నికగన్న దాతని స్ఫటిక నిర్మాణపరిశోధనము. ఆ పరిశోధనల ఫలితముగా నాతఁడు ప్రకటించిన ఘనపదార్థస్థితి సూత్రము (Raman's Theory of Solid state) మిక్కిలి పేరెన్నిక గాంచినది. అది యీ వఱలో నాతనికి విశ్వవిఖ్యాతి నార్జించిపెట్టిన "Raman effect" తోఁ దుల్యమైనదని పెక్కురువిజ్ఞులు వక్కాణించిరి.

భారతీయ విజ్ఞాన పరిషత్తు

(Indian Academy of Sciences)

ఇట్లు రామనుపండితుఁడు బహుపరిశోధనలు తాను జేయుచు విద్యార్థులచేఁ జేయించుచునే భారతీయ విజ్ఞానపరిషత్తు (Indian Academy of Sciences) ను స్థాపించెను. ఈవిజ్ఞానపరిషత్సమావేశము సంవత్సరమున కొకసారి యొక విశ్వవిద్యాలయకేంద్రమున జరుగును. ఆ సమావేశములందు వివిధపరిశోధకులు చేసిన వైజ్ఞానిక పరిశోధనములను గుఱించి శాస్త్రవేత్తలు చర్చించుటయే కాక యాయానూతన పరిశోధనలు భారతదేశాభివృద్ధి కెట్లు వినియోగపడు నన్న విషయములు కూడ నట సంపూర్ణముగాఁ జర్చించు నేర్పాటు జరిగెను. ఈ పరిషత్తున కనుబంధముగా భారతీయ వైజ్ఞానికుల పరిశోధనాఫలితముల నెప్పటికప్పుడు ప్రపంచమునకు పెల్లడించుటకుఁ దా నిదివఱలోను కలకత్తాలో స్థాపించిన

విజ్ఞానపత్రిక యొక్కటే చాల దని యెంచి భారతీయ విజ్ఞానపరిషత్తుభానివేదిక 'Proceedings of the Indian Academy of Sciences' అను పేర నొకటియు "వర్తమాన విజ్ఞానము" (Current Science) అను పేర నొకపత్రికయు నిట నాతడు స్థాపించెను.

చిరకాల మిట్లు రామనుజుడితుడు భారతీయవిజ్ఞాన పరిషత్తున నుండి, ౧౯౩౯ వసంవత్సరమునుండియు బెంగుళూరు లోనే "రామనుజుడిభాగ్యసంస్థ" యను పేర సొంతముగా నొక సంస్థను స్థాపించి, యుక్త డనెన్నో పరిశోధనలు చేయ మొదలిడెను.

ఇట్లుండగా రెండవ ప్రపంచయుద్ధము సంభవించెను. ఏవిధమైనవిజ్ఞాన మైనను వృద్ధిపొందనలయు నన్న దేశమునఁ బ్రశాంతపరిస్థితు లుండితీరనలయును. యుద్ధభీతినున్న దేశములు యుద్ధములో నిమగ్నమైన దేశములు కూడ యుద్ధపరిశ్రమ లందే యెక్కువశ్రద్ధ వహించి మిగిలిన విజ్ఞానవిషయములలో సేమియు నుత్సాహ మీయకపోవుట సహజము. ఈ యుద్ధ మేఘములు ప్రపంచము నావరించి యున్నంతకాలము ప్రశాంతముగాఁ బరిశోధనలు జరుగ నేరవు. ఇదియే మన దేశమున సంభవించినది.

ప్రప్రథమ జాతీయపరిశోధనాచార్యపదవి

దైవవశమున రెండవ ప్రపంచయుద్ధము సమాప్త మగుటయు ౧౯౪౭ ఆగష్టు ౧౫ వ నాడు భారతదేశమునకు స్వతంత్రత లభించుటయు జరుగెను. బ్రహ్మాండమగు నీ పరిణామము వలన భారతదేశమున నన్నిరంగములలోను నవజవజీవములు

పొడకట్టెను. భారతవిజ్ఞాన చరిత్రలోపై తమిళామార్పు మిక్కిలి గణనీయమయ్యెను. నూతన జాతీయప్రభుత్వము భారతదేశ తేమమును సహస్రముఖములఁ గాఁజేసి మనకు సహజముగా లభించు ప్రకృతిసంపదల నన్నిటిని సద్వినియోగపఱచుకొనవలయు ననియు, నందునిమిత్తము విజ్ఞానాభివృద్ధి కున్నతమగు దోహదము నొసఁగవలయు ననియు, నెంచి కార్యశూరత చూపఁ దొడఁగెను.

భారతజాతీయప్రభుత్వము విజ్ఞానాభివృద్ధి విషయమునఁ జేసిన మహోన్నత కార్యములలో మొట్టమొదటిది భారత ప్రభుత్వపరిపాలనశాఖలోఁ ప్రత్యేకించి యొక విజ్ఞానపరిశోధక శాఖ నేర్పఱచుటయే. ఈ శాఖ యేర్పడుటే గొప్ప విశేషము. దాని నభ్యుదయగామి, విజ్ఞానశిఖామణి, విశాలహృదయుఁడు, వివేకవంతుఁడు, ప్రధానమంత్రి యగు నెఱుఁగఁగల పండితుఁడే చేపట్టుట విశేషముల కెల్ల విశేషము.

అటుపిమ్మటఁ జరకాలమునుండి వైజ్ఞానిక ప్రపంచమున రామను పండితునకుఁ గలయున్నత గౌరవమునుబట్టియు నాతని బుద్ధివికాసము, పరిశోధనాచాతుర్యము, మొక్కవోనియుత్సాహము, నిరంతర కార్యశూరత, స్వదేశ విజ్ఞానాభివృద్ధికాంక్ష వీని నన్నిటిని బట్టియు నాతఁడు భారతదేశమున కొనగూర్చిన మహాసేవ, కొని తెచ్చిన యద్వితీయగౌరవము- వీనికిఁ గృతజ్ఞతాపూర్వకముగను, భారతజాతీయప్రభుత్వము రామను పండితునే ప్రప్రథమ జాతీయపరిశోధనాచార్యునిగా నియమించు భాగ్యము నందఁగన్నది.

౧౯౫౦ సంవత్సరము జనవరి నెలలో నాటి మనయుప ప్రధాని ఢిల్లీనగరమున నావిష్కరించిన 'భారతజాతీయ పదార్థవిజ్ఞాన పరిశోధనాగారము' (The National Laboratory) జగత్ప్రసిద్ధమైనదగుటయు దానికి రామనుపండితుని సహాయ సంపత్తియు సహార్దభాగ్యమును గలుగుటయుఁ గూడ భారతదేశభాగ్యమని చెప్పక తప్పదు.

ఇట్లు రామనుపండితుడు దినదినము నున్నత గౌరవములను మహోన్నతపదవులను నందుచుండియు భారతదేశ సభాగ్యమే పరమాశయముగాఁ బెట్టుకొని పరిశోధనల సాగించుచు నాయురారోగ్యభాగ్యములతో జీవించియుండుట భారతీయుల మగు మన మహాభాగ్యము.

ఇ త ర ప రి శో ధ న లు

రామనుపండితుడే చేసిన యితరపరిశోధనము లెన్నో యున్నవి. అం దాతఁడు ఎం. ఏ; చదువుచుండఁగనే శబ్ద శాస్త్రమందు "మల్లే" యను వైజ్ఞానికుఁడు చేసిన ప్రయోగమునకు సూతనానకాశము సూచించుట యొకటి. ఇదియే రామనుపండితునకుఁ దొలుదొలుతఁ జెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయమువారి స్వర్ణపతక బహూకృతిని సంపాదించి పెట్టినది. తరువాత నీతఁడు ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సంగీత వాద్యవిషయములఁ జేసినపరిశోధన శబ్దశాస్త్ర పరిశోధనలో నీని కొక విశిష్టస్థానమును సంపాదించి యిచ్చినది. పాశ్చాత్య వాద్యములయందు మ్రోయించు "wolf note" అనుదాని వీణ

తంతువుల ప్రకంపన విధానమును గూర్చి యాతఁడు చేసిన పరిశోధన యొకటి. మన సంగీతవాద్యము లగు వీణ, తంబూర మున్నగువానియందు జనించు మనోహరధ్వని చాని కమర్చిన పీఠలయుఁ ద్రాళ్ళ బిగింపులయు ప్రభావముననే యని యీతఁడు తేల్చిన పరిశోధన మింకొకటి. ఈతఁడు 'లాడను' లోని 'సెంటుచాల్సుచర్చి' లోను, కలకత్తానగరమందలి 'విక్టోరియా మ్యూజియము'లోను గలుగు ప్రతిధ్వనులఁగూర్చియు గొన్ని పరిశోధనలఁ జేసియుండెను. ఇటీవల నీతఁడు రత్నములను గూర్చి చేసినపరిశోధనయు నాతని కెంతయో కీర్తి నొసఁగి యున్నది. ఇట్టి మహాశయనకు ౧౯౫౦ అక్టోబరు ౨౫ న ఖేదీని భారతప్రధాని నెహ్రూపండితుఁడు దన యాస్థానమున నమితగౌరవముచేసి వేసోళ్ళ నీతనిఁ గీర్తించినాఁడు.

రామనుజు పండితుని దేశసేవ

రామనుజుపండితుఁ డిట్టిపరిశోధనలఁ జేయుచునే యుత్తమ పరిశోధకుల నెందఱియో తయారుచేసి వారివారికిఁ దగినశిక్షణ మిచ్చి యుండు లొకగొప్పవిశేషము. ఇంతేకాక, వివిధ విశ్వ విద్యాలయములలోనున్న విజ్ఞులుచేయుపరిశోధనముతీవ్రముగా సాగుటకును నవియున్నతఫలితములనుద్వరితగతి నొసఁగుటకు నీతఁడుప్రత్యక్షముగాఁ గాకున్నఁ బరోక్షముగ నైనను సాధన భూతుఁడగుచున్నాఁడు. మఱియు, నూతనముగాస్థాపించియున్న స్థాపింపఁబడుచున్న విశ్వవిద్యాలయములకు, విజ్ఞానశాస్త్రకళాశాలలకు, పరిశోధనాసంస్థలకు, విజ్ఞానకేంద్రములకుఁదనసాహాయ్యసంపత్తినిొసఁగుచు వానిని దీర్చి దిద్దుచుఁ బ్రధానపాత్ర

ధరించుచు వానివాని పురోభివృద్ధికి వెలలేనిసేవ యీతఁడు చేయుచునే యున్నాఁడు. అనేక విశ్వవిద్యాలయముల స్నాతకోపన్యాసములలో, మఱి యనేక సంస్థల వార్షికోత్సవములలో, నిక నెన్నో సమితుల సభలలో వెల కట్టరానివాక్యముల నిచ్చి నిరుపమాన మగు దేశసేవ యీతఁడు చేయుచునే యున్నాఁడు.

ఉ ప దే శ సా ర ము

ఆయాసందర్భములలో రామనుపండితుఁ డొసఁగిన యుపదేశరత్నములను గొన్నిటివైన మన మేఱుకొని డాచుకొనవలసిన యవసర మెంతయోకలదు. ఆతని యుపదేశసారమిది:

“భారతీయులను మించిన ప్రతిభాశాలురు ప్రపంచమున లేరు. కాని, యున్న బాధ యొక్కటి కలదు. నాకన్న మిన్న యెవఁ డని యుత్సాహము తెచ్చుకొనుటకు బదులు పాశ్చాత్యునికన్నఁ దాను దక్కువయని యనుకొనుభావ దౌర్బల్యమే భారతీయుని పతనహేతువైనది. మనకుఁ బరిశోధనావకాశము లేవి? మన మేమిచేయఁగల? మనుకొనుట యవివేకము. ఉన్న వానినే యుపయోగించుకొని మనప్రతిభ చూపవలయును.”

‘విజ్ఞానము, మఱింతవిజ్ఞానము, ఇంక నింతవిజ్ఞానము. ఇదియే మన యాదర్శము కావలయును. పాశ్చాత్యవైజ్ఞానికుల మారణయంత్రముల నవలీలగా జయింపఁ గలుగు విజ్ఞానము మనకుఁ గలదు. మన యాసక్తి, దీక్ష, పట్టుదల, బుద్ధి కుశలత, నిరంతరకృషి—వీనివలన మన మేదైనను సాధింపఁగలము.”

“విజ్ఞాన మను కామధేనువు నాశ్రయించి మానవుడు పొందరాని కోరిక లే లేవు. మన పరిశ్రమాభివృద్ధికి, మన నిత్య జీవితావసరములకు, దారిద్ర్యమును బాటద్రోలుటకు మనము వైజ్ఞానికులమే కావలయును.”

రామను పండితుని యనుయాయులు

రామనుపండితుడు కలకత్తాలో నున్నపు డాతని యాధ్వర్యవమునఁ దేజశ్శాస్త్రమునఁ జక్కని పరిశోధనలు చేసి కీర్తి గడించినవా రనేకులు గలరు. వారిలో డాక్టరు కె. ఎస్. కృష్ణన్, ఇచ్చాపురపు రామకృష్ణారావు, సూరి భగవంతము, మున్నగువారు ముఖ్యులు.

వీరిలో డాక్టరు కె. ఎస్. కృష్ణన్ రామనుపండితుని దీక్ష, ఓరిమి, విజ్ఞానతృప్తి, నిరంతరకృషి, ఉత్సాహము మున్నగు సుగుణముల నాతనినుండి పుణికిపుచ్చుకొని యున్నతపరిశోధనలు చేసి మిక్కిలి ఖ్యాతిగాంచినాడు. రామనుపండితుడు ౧౯౩౩వ సంవత్సరములో బెంగళూరులోని భారతవిజ్ఞాన సంస్థకు వచ్చి వేసినతరువాత, కలకత్తాలో చుట్టుచటి వత్సరము మహేంద్రలాల్ సర్కారుచేర నెలకొల్పఁబడిన భారతవిజ్ఞాన కృషి సంఘప్రధానాచార్యపీఠమును సగౌరవముగా నలంకరించినవాఁ డీతఁడే. ఏడేనిమిది సంవత్సరములు కృష్ణ నచట బహుపరిశోధనలు చేసియున్నాడు. అందు “సూదంటుకాయి” “స్ఫటికము” మున్నగువానిమీఁద సీతఁడు చేసిన పరిశోధన లత్యద్భుతములు. ఈతని ఖ్యాతి కచ్చేరు వంది యలహాబాదు

విశ్వవిద్యాలయమువా రీతనిని దమ పదార్థవిజ్ఞానాచార్యునిగా నాహ్వానించి తీసికొనిరి. అక్కడ నీతఁడు మొక్కవోనిదీక్షతోఁ బెక్కు పరిశోధనలు నేటికిని జేయుచునే యున్నాఁడు.

మొట్టమొదట నాంధ్రదేశములోని విజ్ఞానపరిశోధనలకుఁ బట్టినది పేరు విజయనగరకళాశాల. వానికిఁ బ్రముఖపాత్రను వహించిన మేధావి డాక్టరు అప్పాద్వేదుల లక్ష్మీనాగాయణ. ఆయన పర్యవేక్షణక్రింద రామనుజుని యాశీర్వాచనము లతోఁ బరిశోధనలు చేసి యా పిమ్మటఁ బాశ్చాత్యదేశముల కేగి యున్నత శాస్త్రవిద్య నభ్యసించి తిరిగివచ్చి తమపదార్థ విజ్ఞాన పరిశోధనలచే వాసిగన్నవారిలో రామకృష్ణారావు, భగవంతుని, రంగధామరావు ముఖ్యులు. వీరు నేటికి నున్న తపదవులలో నుండియు విజ్ఞానపరిశోధనలు చేయుచునే యున్నారు.

ఈ విధముగా రామనుజుని సాహాయ్యసాహార్ద సంపదల నంది యాతనివలనఁ గీర్తిప్రతిష్ఠలు గాంచినవారెందఱో కలరు. వీరు కాక, రామనుజుని మిత్రులై యాతని సూచనలను గ్రహించుచు నపుడపుడు పరస్పర పరిశోధనల ఫలితములను, వాని మంచిచెడ్డలను జెప్పకొనుచు విఖ్యాతులైనవారిలో ముఖ్యులు మేఘనాధసాహు, హోమీజహంగీరు భాభా మున్నగువారు. వీరిలో మేఘనాధసాహు ౧౯౨౩ నుండి ౧౯౩౪ వఱకు అలహాబాదు విశ్వవిద్యాలయములోఁ బదార్థవిజ్ఞానాచార్యుఁడుగా నుండి ౧౯౩౪ వ సంవత్సరము నుండి కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమున 'పాలిట్ పదార్థ విజ్ఞానాచార్యుఁడుగాఁ బని చేయుచున్నాఁడు. ఈతని ప్రఖ్యాత

పరిశోధనలు. “అయినీకరణ సిద్ధాంతము” “ఖగోళవర్ణ పటక” (spectrum) మున్నగునవి.

ఇక, భాభా విదేశములనుండి యుద్ధకారణమున స్వదేశమునకుఁ దిరిగివచ్చి ఔం గుఱుచేరి రామనుపండితుని సౌహార్ద సఖ్యముల గడించి భారత విజ్ఞానసంస్థయందు సహాయపదార్థ విజ్ఞానాచార్యుఁడుగాఁ జేరినాఁడు. ఈతఁడు యువకుఁడు. చక్కని యుత్సాహము కలవాఁడు. పరిశోధనలయందు దీక్ష యీతని కపరిమితము. ఆ కారణములచే నీతఁడు రామనుపండితుని కడ నుండి “కాస్మిక్ కిరణములు” కాస్మిక్ కిరణసంపాతము వలని యుత్పత్తి” “హైల్బర్త్ కాస్మిక్ సిద్ధాంతము” వీనిపై నమోఘ మగు ఫలితమును జూపి యుండి జగద్విఖ్యాతిఁ గాంచినాఁడు. ఈతనిప్రతిభఁ గనిపట్టియే బొంబాయి నగరమునందలి తాతా సంస్థవారీతని నాహ్వానించి తమపరిశోధనసంస్థకుఁ బ్రధాననిర్వాహకునిగాఁ (Director) గైకొని గౌరవించిరి. ఈతఁ డిప్పుడచ్చట నుండి నిరంతర కార్యదీక్షతో “కాస్మిక్ కిరణములు” పై నే కాక పరమాణుశక్తిని (Atom) గూర్చియు సుప్రసిద్ధమైన పరిశోధనలు చేయుచున్నాఁడు.

ఈవిధముగా రామనుపండితుని సాహాయ్యసంపద నందిన వారెల్లరు చాలగొప్పవారైరి. ఇప్పటికి నగుచున్నారు. విస్తారమైనకాంతినిచ్చి యాహ్లాదము కలిగించు నొకచక్కని జ్యోతి యన్నప్పుడు దానిసోఁకుడుచేతనే వెలిగి కాంతి నిచ్చు జ్యోతి లనేకములు బయలుదేలుటలో నాశ్చర్యము లేదుకదా !

రామనుజుని పండితుని శీలము

ఇంతటి వైజ్ఞానికశిరోమణి యయ్య రామనుజుని పండితుడు నిగర్విచారామణి. అతనికి వినయమే మహాభూషణము. మన పూర్వుల యాచారసంప్రదాయములే మనకు సదా యాచరణీయము లని యాతనిభావము. ఐనను, నీతడు త్రిపురసుందరి యనుకన్యను వలచి యామెయ్యుఁ దన్ను మిక్కిలి ప్రేమించి తన్నుఁ దక్క నన్యులఁ బెండ్లాడ నని నిశ్చయించుకొనఁగా, నీతఁ డామె నే పెండ్లాడి యీ విషయమునఁ దన స్వతంత్రతను వెల్లడించెను. అతఁడు నిత్యసత్య సంఘుఁడు. భౌతికవిజ్ఞానమే యాతని జీవిత సర్వస్వము. ౧౯౫౦ అక్టోబరు ౩౦ వ తేదీని కాన్పూరులోని పురపాలకసంఘమువారు చేసిన గౌరవమునకు సమాధాన మిచ్చుచు నాతఁడు చెప్పినమాట లాతని శీలమును వ్యక్తముచేయును. “నాకు విజ్ఞాన మన్నఁ బ్రాణము. నాకు నాదేశ మన్న మిక్కిలిప్రేమ. అందలి యడవు లన్న మఱింతప్రేమ. అంతేకాదు, నాదేశములో నున్న యణువును గూడ నేను ప్రేమింతును. మంచి దేదైనను నేను దప్పక గౌరవింతును. ప్రేమింతును. నేర్చుకొనుటయన్న నా కన్నిటికన్న మిక్కిలి యిష్టము. నేను బ్రతిక్షణ మేదో నేర్చుకొనియే యున్నాను. నేర్చుకొనుచునే యుందును. నేను నేర్చుకొనుచునే నా ప్రాణములు విడిచిపెట్టెదను.”

వినయమునకు నిధి యైన యీతనికి మిక్కిలి హాస్యరస భరిత మగు సంభాషణాచాతుర్యము గలదు. దానివలన నీతని

మాటలు పలుమారు విన్నవారికిని మరలమరల వినవలయుననియే యుండును.

దేశక్షేమమే తన శాస్త్రీయపరిశోధనల కాదర్శ మని యెంచిన దేశహితైషి రామను. దేశమునఁ గల పంచదార కొఱతను గుఱించి ౧౯౫౦ అక్టోబరు 29 వ తేదీని కాన్పూరు పంచదార పరిశోధనసంస్థ వెండిపండగనాఁడు ప్రభుత్వము వారికి 'కంప్రటోలు పద్ధతులు' మన దేశమునకు క్షేమకరములు కావని నిర్భయముగఁ జెప్పి, పదార్థ విజ్ఞానశాస్త్రజ్ఞులే పరిశోధనలవలన దేశక్షేమమును బోఁగొట్టఁగల రని యుపదేశించి పంచదారపై 'కంప్రటోలు' తొలఁగింపవలయునని దొర తనమువారికి సూచించెను. ఈతనిది నిర్భయతత్త్వము; తలఁచినది నిర్భీతితోఁ జాటఁగల ధీశాలురలో నీతఁ డ్రగే సరుఁడు.

రామనుపండితుఁడు బాల్యమునుండియు విజ్ఞానముపైఁ జూపినయుత్సాహము, అభిరుచి, పట్టుదల, శ్రద్ధ, వెనుదీయని సాహసము, గాంభీర్యము మున్నగు సుగుణముల మూలముననే మహాఖ్యాతి నందినాఁడు. ఈతని సుగుణముల నలవఱచుకొని విద్యార్థు లెల్లరు నీతని చరిత్ర చదువుటవలని ఫల మందవలయును.

రత్న త్రయము

3

విద్వత్కవిరత్నము : పండితరాయలు

ఏ దేశసౌభాగ్యమునకైన నా దేశసంపదయే మూల కందకము. సంపదయన్న నొక్కధనమేకాదు. మానవుని జీవితమున కున్న తస్థితిని గొనితేగల యొకవస్తువుకాని యొకగుణము కాని యీతని సంపదయే యగును. ధాన్యసంపద, వస్తుసంపద సుగుణసంపద, ఆరోగ్యసంపద, బుద్ధిసంపద, పశుసంపద మున్నగు నవియు సంపదలే. వీనియన్నిటిని మించినది విద్వాంసంపద. ఎంత యున్నతోద్యోగియైనను, మహా ధనవంతుడైనను నొక వ్యక్తి కొన్నిచోట్లనే కొందఱచేతనే పూజితుడగును. మఱి విద్వాంసుఁ డన్ననో యందఱచేతను సన్నిప్రదేశము లందును బూజితుఁడే యగును. అట్టివిద్వాంసుఁడే విజ్ఞాని. విద్వాంసుఁడైన వాఁడు సత్కవి యైనచో నది బంగారునకుఁ దావి యబ్బుటే యగును. అట్టివారి నే మనము విద్వత్కవులని యందుము. విద్వాంసుఁడు కవి కాకపోవచ్చును, కవి విద్వాంసుఁడు కాకపోవచ్చును. ఈరెండును సమకూడుటచాలగష్టము. కాని మనదేశమున నెందఱో విద్వత్కవులు పుట్టి పెరిగి తమ తమ కావ్యసంపదలను మన కందిచ్చి శాశ్వతత్వము నందఁ

గనినారు. అట్టి విద్యత్కవులలో రత్న మనఁ దగినవాఁడు పండితరాయలు. ఈతఁడు భారతీయుఁ డగుటయు నందును ముఖ్యముగా నాంధ్రదేశీయుఁ డగుటయు మన యదృష్టము.

బాల్యమునుండియు జీవితమున సతికష్టపరిస్థితుల నెదుర్కొని వానిని దాటి విజయము నందిన ధీశాలియే యీ తఁడు. ఉత్సాహశూరుడై యన్ని పరిస్థితులలోను ధైర్యశాలియై తన బుద్ధిబలమునఁ బాండిత్యవిశేషమున మొగలాయీ చక్రవర్తుల విశేషగౌరవము నీతఁ డందఁగనుటకాక హిందూ మహమ్మదీయ సఖ్యమునకు శాశ్వతమగు దారి చూపిన మహానీయుఁ డీతఁడు. విజ్ఞానమునకు బాతిమతభేదములు లేవు. అది యెల్లరకు నెల్లవేళలఁ బూజనీయమే యని తన జీవితమున ధ్రువపఱచిన విద్యత్కవిరత్న మీతఁడు. ఎంత సానఁబట్టిన నంతగా రత్నము ధగధగ కాంతు లీనునట్లు, మానవుని కెన్ని కష్టములు వచ్చినను సాహసము, ధైర్యము, పట్టుదల, కార్యశూరత, మున్నగు వీరలక్షణము లున్నయెడల నావ్యక్తి యెంతగొప్పవాఁడైన నగు ననుటలో సందేహము లేదని యీతని జీవితము మనకు వెల్లడిచేయును.

జ న న ము

భారతదేశమునఁ గల యన్ని రాష్ట్రములలోను జెన్న రాష్ట్రము, ప్రత్యేకించి యం దాంధ్రదేశము సస్యస్యామలము సాభాగ్యసంపన్నము నని పేరెన్నికగన్నది. అందు గోదావరీ నదీప్రాంత భూభాగము బహు పుణ్యప్రదము, సారవంతము ననుఖ్యాతి గలది. ఇటనే పూర్వఋషులు తపస్సు చేసి జ్ఞాన

సంపద నార్జింపఁ గలిగి రని ప్రతీతి. నేటికిని గ్రాంతలంక యోగి, ముమ్మిడివరము బాలయోగి మున్నగువా రీపరిసరము లందే తమ యోగమహత్త్వమును జూపియున్నారు.

ఈ ప్రాంతమునే 'కోనసీమ' యనియు, 'గొనసీమ' యనియు జనులు వ్యవహరింతురు. ఇచటఁగల కొబ్బరి, పోక, అరటి, పనస, మామిడి మున్నగువృక్షములు భూలోకకల్పకము లని పేరు గడించినవి. ఈ ప్రాంతమందలి గ్రామము లెంతెంత పవిత్రములై యుండెడివో వానివాని నామధేయములే మనకు నేటికిని దెలుపుచుండును. మునులచేఁగోమలమైన యొకగ్రామ మే నేడు 'మునికోమల' (ముక్కామల) యనుపేర వెలయు చున్నది. దానిప్రక్కనే 'ఋషిమండలము' (ఇరుసుమండ) అను గ్రామము కలదు. ఇటనే యుండి విఖ్యాతిగన్న పల్నాపురిని (పలివెల) శ్రీనాథకవి యెంతయో గొప్పగా వర్ణించి యున్నాఁడు. ఇట్లే 'మక్తీశ్వరము' 'కోటిఫలి' 'ద్రాక్షా రామము' మున్నగు నతి ప్రసిద్ధత్రయము లీప్రాంతముననే గలవు. మునిముఖ్యులు యజ్ఞయాగాదులు చేయుచుండఁగా చేవతలు వచ్చియుండెడివా రనియో లేదా సర్వఫలవృక్షములతో భూలోక స్వర్గమనఁదగిన దగుటచేతనో 'అమర పురము' అని నాడు వ్యవహరింపఁబడిన యూగే నేటి యమలాపురము. దీనికి సమీపముననే 'మునిఖండ' మనుపేర నొక గ్రామ మున్నది. అదియే నేటి 'ముంగండ'.

ఈ గ్రామమునఁ గ్రీస్తుశకము పదునాఱవ శతాబ్దమున వేగినాటి శాఖకుఁ జెందిన యొక బ్రాహ్మణుఁడు నివసించుచుండెను. ఆతని పేరు పేరుభట్టు. ఆతఁడు పండితనిలయ మగు నాప్రాంతముననే యనేక శాస్త్రములు, మంత్రతంత్రములు చదివి ప్రసిద్ధికెక్కెను. ఆతని భార్య పేరు లక్ష్మమ్మ. ఈదంపతులు సగౌరవముగాఁ గాలక్షేపము చేయుటకు వలయు భూస్థితి మాత్రమే కలవారు. ఆకాలమువారికి సహజముగాఁ గోరికలు, చావల్యములు తక్కువ యగుటచే నున్న దానితోడనే తృప్తి పడి కలియో గంజియో త్రాగి వారు కాలము పుచ్చుచుండువారు. పేరుభట్టు తన విధ్యుక్తధర్మములను నిర్వర్తించుకొనుచు శిష్యులకు శాస్త్రపాఠములు చక్కఁగా బోధించుచు నుండువాఁడు. “ఆతఁడు పాపాణములనుండి కూడ లీలామాత్రముగ నమృతము పిండఁగల సమర్థుఁ” డని పండితరాయలే తనయొక గ్రంథమునఁ జెప్పకొనెను. అనఁగా సామాన్యులకు రుచింపని తర్కమిమాంసా వ్యాకరణాది పాఠములు చెప్పనపుడుకూడ నాతఁడు చాల సరసముగాఁ జెప్పి యెంత తెలియని మొద్దుల కైనను దేటతెల్లముగాఁ దెలియునట్లు తెలుపఁ గలిగిన మంచి సమర్థుఁ డగు పండితుఁ డని భావము. ఈ పేరుభట్టు వేదాంతశాస్త్రమును జగత్ప్రసిద్ధుఁ డగు ‘జ్ఞానేంద్రభిక్షు’ వను మహామహుని యొద్దను న్యాయవై శేషికములు ‘మహేంద్రుఁ’ డను సద్గురువుకడను, పూర్వమిమాంసాశాస్త్రమును ‘ఖండదేవమిశ్రుఁ’ డను కాశీ పండితునియొద్దను, వ్యాకరణ శాస్త్రమును ‘శేషవీరేశ్వరుఁ’ డను

మహాపండితునియొద్దను త్సుణ్ణముగాఁ జదివినదిట్ట. పేరుభట్టు భట్టుజీదీక్షితుఁ డను ప్రఖ్యాత పండితుని సహాధ్యాయి, పేరు భట్టు తండ్రి కూడ నెంతయో పేరు గాంచిన పండితుడై, 'ప్రక్రియాప్రకాశ' మను గొప్ప గ్రంథమును వ్రాసి పేరందిన 'శేషకృష్ణుడు'. వీరి యింటిపేరు 'ఉపద్రష్ట' వారు.

లక్ష్మన్ను పేరుభట్టుల యనంతమగు పూర్వమునకు ఫలమై పుట్టిన ముద్దుబిడ్డఁడే పండితరాయలు. పండితరాయు లన్నది బిరుదము. ఈతని యనలుపేరు జగన్నాథుఁడు. జగన్నాథుని జన్మకాలము క్రీస్తుశకము ౧౫౯౦ ప్రాంతము. నేటి వారివలె నాటివారలు తమతమ పుట్టుపూర్వోత్తములను జీవితచరిత్రలను వ్రాసిపెట్టుకొను స్వభావముకలవారు కారు. ఆకారణము చే నెంతమంది పరిశోధకు లెంతెంత పరిశోధించినను నీతని జన్మతిథివార నక్షత్రములేమియు లభింపని కారణమున నుజ్జాయింపుగ నే కాని యితమిత్ర మని యీతని జన్మచత్సరమును నిర్ణయింపఁ గష్టము.

బాల్యము

జగన్నాథుఁడు జన్మముచేతనే యుత్తమ మగు సంప్రదాయమును సంపాదించెను. మహాపండితుఁ డగు పేరుభట్టు తన పుత్త్రుని నల్లారుముద్దుగాఁ బెంచుచు నాతనికి బాల్యము నుండియు విజ్ఞానాభిరుచి కలిగించెను. దానికిఁ దోడు పేరుభట్టు మూఁడు వంతులు తనకాలము పండితగోష్ఠిలోను, శిష్యులకుఁ బాఠములు చెప్పటలోను గడపుచుండెడివాఁ డగుటచే నీ పరి

సరములు తెలియకుండఁగ నే జగన్నాథునికి మంచి విద్యాభిరుచిని బెంపొందించెను. చిన్నతనమునుండియు నాతని మేధానునిశితముగ నుండియుండుటచే నెన్నో విజ్ఞానబీజము లాతని మనమున నాటుకొని కాలక్రమమున మొలకెత్తి యుత్తమ పుష్పఫలముల నొసంగినవి.

జగన్నాథునకు యుక్త కాలమున నుపనయనము చేసి పేరుభట్టు వ్యాకరణశాస్త్ర మొక్కటితక్క మిగిలిన యన్ని శాస్త్రములు తానే చెప్పెను. ఈమధ్య కాలమున నేలక్మచ్చుకు మఱియొక కుమారుఁ డుదయించెను. అతనిపేరు రామచంద్ర భట్టు.

ఇట్లుండఁగా జగన్నాథునకుఁ గలిగిన విద్యాకాంక్ష యత్యధికమయ్యెను. అందు తండ్రి చెప్పిన శాస్త్రములతోఁ దృప్తి పడక యింకను జదువవలయు నని మిక్కిలి కుతూహల పడెను. అతనికి శాస్త్రజ్ఞానముతోపాటు సాహిత్యజ్ఞానము నధికమైనంత నాతనిబుద్ధి సర్వవిషయములను గ్రహింపఁ బర వశులు త్రొక్కుచుండెను.

వి ద్య

ఆ కాలమున నాంధ్రదేశీయు లగు పండితులకుఁ గాళి వెడలి యచట పండితులకడ బాగుగాఁ జదువుకొని వచ్చిన వాఁడే పండితుఁడని యొక విశ్వాస ముండెను. ఆ కారణమున సాధారణముగాఁ గొంత చక్కని శాస్త్రజ్ఞానము కలుగఁగ నే నాటి విద్యార్థులు కాళికాపురి కేఁగి యచటఁ గల దిగ్గంతు లగు పండితులయొద్దఁ జదువుకొని తిరిగి స్వదేశమునకు వచ్చి శ్వాతి నందుచుండెడివారు, అప్పుడు కాళీనగరము విద్యలన్నిటి

కీని నిలయ మే కాక పరీక్షాస్థానముగాఁ గూడ నుండెడిది. మన యాంధ్రదేశీయు లగు పండితు లెందఱో కాశీపండితులను, వాదమున నోడించి కాశ్మీరపు సేలువలతో గండపెండేరము లతో బహు గౌరవము లంది వచ్చుచుండెడివారు. ఆ కారణమున జగన్నాథుఁడుకూడఁ గాశీపండితులయొద్దఁ జదివి వత్తునని తలిదండ్రుల యాజ్ఞఁ గోరెను. వారును బుత్తుని మేధాశక్తి, విద్యాభిరుచి, సునిశితబుద్ధిబలము నెఱిగినవా రగుట వలె యనిరి.

కా శీ వా స ము

కుశాగ్రబుద్ధియు, సాహసికుఁడు, విద్యాకాంక్షి యగు జగన్నాథుఁడు పదునైదు పదునాఱువత్సరములు వచ్చుసరికిఁ దండ్రుగఱఁ జదువు చాలించి వ్యాకరణశాస్త్రమును గాళికానగరమునఁ జదువఁగోరి పయనమునకు సిద్ధపడెను.

నాటివిద్యార్థులకు బుద్ధిబలముతోపాటు దేహబలము కూడ నధికముగ నే యుండెడిది. నాటి వేషభాషలు విద్య నేర్చుకొనుటకుఁ జాల ననుగుణముగా నుండెడివి. నాటివిద్యార్థులందఱును బ్రహ్మచారులే. విద్య పూర్తియైన నేకాని పెండ్లి మాటయే యప్పటివారు తలంపరైరి. నాటివిద్యార్థికి నలయు సాధనసామగ్రి నాలుగు గోచిగుడ్డలు, నాలు గంగవస్త్రములు, చేత నొక చెంబు. భోజనము వారమున కొక్కొక్క దినము చొప్పున గృహస్థుల యిండ్లలో. లేదా మధుకరవృత్తి, (మధుకర మనఁగాఁ దుమ్మెద. అది పూవుపూవునకు నేగి యెక్కింక చుక్కవంతునఁ దేనె ప్రోగుచేసికొనును.) అనఁగా

నాఁకలి యగువేళ కేరెండుమూఁ డిండ్లకో వెడలి యాయుండ్ల లోని సాక్షీమతల్లులు పెట్టిన పట్టెడన్నముమాత్రము - తన పొట్ట కాఁకలి తీసుటకు నలయునది మాత్రము - గైకొని భుజించి పిమ్మట గురుశుశ్రూష చేయుచు విద్య నేర్చుట.

దీనికి ముఖ్యముగాఁ గన్నతల్లిదండ్రులను మన్నయింటిని విడిచి దూర దేశమున కొంటరిగాఁబోయి యచ్చట నొక్కఁడు నెంతకాలమో తెలియని చదువునకు సంసిద్ధపడి యుండవల యును. ఇందులకుఁ గావలసిన గుణములు కన్నవారిమీఁద మన్నయింటి మీఁదఁ గల మమకారమును విడిచిపెట్టుట, దేహమునకు సుఖమును గోరకుండుటే కాక కష్టముల నెదు ర్కొనుటకు సిద్ధపడుట, అహంకారము చంపుకొనుటకు గురు వులకు సేవచేయుట, సర్వోత్తమమైన విద్య సంపాదించుటకై యెట్టి యవమానములు కలిగినను జిన్నదనము చూపకుం డుట, ఎట్టి కష్టసమయములనైనను ఖన్నవదనము రాసీకుం డుట, జగన్నాథుఁడు వీనియన్నిటికి సిద్ధపడి విద్య నార్జించు టకై యెంత శ్రమపడుటకైన నంగీకరించి సాహసించి బయలుదేరి కాశీనగరము చేరెను.

ఆతఁ డుఁ జేరి పైఁజెప్పినవిధముననే కాలక్షేపము చేయుచు శేషవీరేశ్వరుఁడను గురువునొద్ద వ్యాకరణశాస్త్ర మును మఱికొందఱు ప్రఖ్యాతులకడ నితరశాస్త్రములను బూర్ణముగాఁ జదువుకొని పండితురత్నమని యచటవారలచే మన్ననలఁ గాంచుటచే నీతని కీర్తిచంద్రిక లట వ్యాపింపఁ దొడఁగెను.

ఈ ప్రకారము జగన్నాథుడు కాశీనగరమున నే డెని మిదేం ధ్లుండి యుత్తమశాస్త్రవిజ్ఞానమే కాక సంస్కృతమున నఖండ మగు సాహిత్య మలవలచుకొని చక్కని సంస్కృత కవిత్వము చెప్పి పెద్దపండితులకే యాశ్చర్యము కలిగించు చుండెను. అంత నాతడు గురువుల సెలవు కైకొని కాశీపురి విడిచిపెట్టి తన గ్రామ మగు మునిఖండమును జేరుకొ నెను.

వి వా హ ము

జగన్నాథుడు విద్యాసంపన్నుడై కీర్తిలక్ష్మిని గూడి యింటికి రాగానే యాతని తలిదండ్రులు పొందిన యానంద మింతితకాదు. బౌను, పుత్తుడు పుట్టినపుడు కాక యాతడు పెరిగి పెద్ద యగుచు విద్యాబుద్ధులు కలుచి సరివారిలో మెప్పు పొందియుండఁగా జను లందఱు నాతనిని బాగడు చున్నపుడే గదా తలిదండ్రులకుఁ బుత్తోత్సాహము!

బ్రహ్మచర్యాశ్రమమును గడపి సర్వవిద్యలు సంగ్రహించి వచ్చినకుమారుఁ డింక గృహస్థాశ్రమమును స్వీకరింపఁ గాదాము చూచి యానందింత మని యాతని తలిదండ్రు లెంచి రూపవతియు గుణవతియు నగు 'కామేశ్వరి' యను నొక్క కన్యతో జగన్నాథునికి వివాహము జరిపిరి.

పదునాఱుకళలతో నిండిన పున్నమచంద్రునివలె వ్యాకరణము, శిక్ష, ఛందస్సు, మీమాంస, తర్కము, వేదాంతము నను నాఱుశాస్త్రములలో నద్వితీయపండితుడై, సాహిత్య జ్ఞానమునను గాణాచియై యొప్పిన జగన్నాథపండితుడు -

శుక్లపక్షక్షపాకరునిఁ జెట్టపట్టి మహాసౌభాగ్యవతి యైన
రోహిణీదేవిని సరిపోలి పండితచంద్రముని సహధర్మచారిణి
యైన కామేశ్వరియు, - నాదర్శవంపతులై గృహస్థాశ్రమమునఁ
బ్రవేశించిరి.

సంచారము

ఎల్లవారికి నెల్లకాలము నొక్కరీతిగాఁ గడవఁ బోదు.
ఓడలు బండ్లగుచుండును. బండ్లోడలగుచుండును. సుఖముగ
నున్నవారలకుఁ గష్టములు కష్టమున నున్నవారలకు సుఖ
ములు వచ్చుచుఁ బోవుచు నుండును. ఇది లోకధర్మము.
అంతియే కాని, నిత్యమును సుఖసముద్రమున నోలలాడువ్యక్తి
కాని, ఎల్లకాలము దుఃఖవారాశిమగ్నుడై యై యుండు
మానవుఁడు కాని యుండఁడు. రాత్రి కడచి పగలు, పగలు
కడచి రాత్రి వచ్చునట్లు, శీతకాలము పోయి వేసవికాలము
వేసవికాలము పోయి వర్షకాలము వచ్చునట్లు జీవితమున
నెన్నో పరిస్థితులు కష్టసుఖములఁ గూర్చుచు మార్పుచు
నుండును. ఈ కాలచక్రపు మార్పులకు వివేకహీనుఁడగు
నరుఁడు సుఖసమయముల సంతోషముతో నుబ్బిపోయి గర్వి
పడి భూమిపై నిలువఁడు. ఎల్లవారలను దృణీకరించును. తన
కన్న మిన్న లున్నారని యెన్నఁ డాతఁ డెన్నఁజాలఁడు. కొంత
కాలమున కీ కాలచక్రప్రభావమున నే యాతనికి దుఃఖములు
తప్పక సంప్రాప్తమగును. అపు డాతఁ డొక్కసారిగాఁ గ్రుంగి
పోయి దీనచిత్తముతో నేడ్చుచు దన కీస్థితి భగవంతుఁడు
కల్పించినాఁ డని యాతనిఁ దిట్టించు మనశ్శాంతిలేక పెద్దలను

నిందించుచు సధిపతితుఁ డగును. మఱి, వివేకవంతుఁ డగు మహాపురుషుఁ డన్ననో సుఖముల కుబ్బిపోఁడు, ఆత్మప్రశాంతిని గోలుపోఁడు. ఈ కష్టసుఖము లను జంట యొకకాలమున వచ్చి యొక కాలమునఁ బోవునదే యని తెలిసికొని ధైర్య వంతుడై విజ్ఞానము గడించి యన్నతస్థితి నందును.

అట్లే జగన్నాథపండితునకు వివాహమై భార్య కాపురమునకు వచ్చిన కొంతకాలమునకే తండ్రి పరమపదించుటయు సంసార బాధ్యత యంతయు సీతనిపైఁ బడుటయు నాటికింటఁ దినఁ దిండియుఁ గట్ట బట్టయు నైనను జాలినంత లేకుండుటయు సంభవించెను. కాని జగన్నాథుఁ డావంతయు దైన్యపడక విశాలప్రపంచ మున్నదనియుఁ దనకెన్నఁడును లోటు కలుగదనియు నెంచి, దేశసంచారము చేయ సమకట్టెను. ఇప్పటి కితని వయస్సు సుమారు రిరువదినాలుగు సంవత్సరములు మాత్రమే.

జగన్నాథపండితుఁ డిట్లు సంచార మారంభించి యెందఱో రాజుల యాస్థానములను జూచియు దిగ్దంతు లగు పండితులను శాస్త్రచర్చలలో నోడించియుఁ బెక్కండ్రచే మిక్కుటమగు గౌరవమును, జాలధనమును నార్జింపఁజొచ్చెను. అట్లార్జించిన ధనము కొంతకాలము తల్లికిఁ దమ్మునకుఁ బంపుచు వారేకొఱతయు లేక పరమసుఖముగా జీవింప ననువగు పరిస్థితులను గల్పించెను. కాలక్రమమునఁ దల్లి మరణించుటయుఁ దమ్ముఁడు విద్యాకాంక్షియై కాశికానగరమున

కేఁగి యచట వసించుచుండుటయుఁ గౌరణములుగా జగ
న్నాధపండితుఁడు భార్యను వెంట నిడుకొని మగల సంచా
రము నారంభించెను.

దక్షిణహిందూ దేశమునఁ బెక్కుసంస్థానములు దర్శించి
యాతఁడు బహువిధగౌరవము లందెను. దానితో నాతని
కీర్తి లతిక దినదినమును దేశము నలుగడల నల్లుకొనఁజూచెను.
జగన్నాధపండితునకుఁ బండితులలోను, సంస్థానములలోను,
వివిధప్రజల హృదయములందును గౌరవప్రతిష్ఠలతోఁ గూడిన
యున్నతస్థానము లభించెను. ఈతఁడు విశాఖపురిప్రాంత
మునఁ గల జయపురసంస్థానమునను గామరూపదేశమని
నాఁడు పిలువఁబడి యస్సామని నేఁడు పరిగణింపఁబడుచున్న
దేశమునను సత్యధికమగు గౌరవము లందెను.

చక్కనిలత కేదేని చక్కని యాశ్రయము లభించినపు
డేయది చక్కఁగా నల్లుకొనును. బంగారు పల్మరమునకైనను
గోడచేరుపు కావలయును. అది యపుడే శోభించును. అట్లే
పండితుఁడు వనితయును, దగిన యాశ్రయములు లభించినపుడే
యినుమిక్కిలి శోభింతురు.

భూమి సారవంతమై పాదు బలవంతమై చీడపురుగులు
లేనప్పుడు లత యెంత యల్లుకొన్నను నింకను వ్యాపింపఁగోరు
చునే యుండును. అగ్నిదేవుఁడు సర్వభక్షకుడైనను నింకను
నాహారము కోరుకొనుచునే యుండును. మహాసముద్రములు
గంభీరములై పారములు లేకయే యొప్పుచుండును. అట్లే

మహాత్ములు మంచివిషయముల నల్పతృప్తులుకారు. కారాదు. మహావీరు లగు రాజులకు జయకాంక్ష, మహాపండితు లగు విజ్ఞానులకు పండిత సభావిజయము విరంతరము కోరఁదగు నవి. అందుచే జగన్నాథుఁ డల్పసంస్థానములఁ దనకు లభించిన గౌరవములతోఁ దృప్తి పడక ఢిల్లీసంస్థాన రాజమర్యాద లందఁ గాంక్షించెను. ఔను. ఆతఁడు కవిసార్వభౌముఁడు. పండిత చక్రవర్తి. అట్టి యాతఁడు ఢిల్లీపాదుషాసౌరవమును గాంక్షించుటలో నాశ్చర్య మేమి? సింహ మెప్పుడు నేనుఁగు కుంభ స్థలమును బ్రద్దలు కొట్టి యుదలి మాంసమునే తినఁజూచును గాని యల్ప మాంసఖండముల నాశింపదు. అట్లే మన జగన్నాథపండితకవిసింహము నుచితమర్యాదనే కోరినది.

ఢిల్లీదర్బారు ప్రవేశము

జగన్నాథపండితుఁడు తన పండిత దిగ్విజయములో నెందఱో సంస్కృతపండితులనేకాక పారశీకపండితులను సైతము నోడించియుండెను. పర్షియనుభాషలో ననతికాలముననే సునిశితబుద్ధిశాలి యగు నీతఁ డసమానపండిత్యమును సంపాదించెను. దానివలన నాతఁడు మహమ్మదీయచతురంగముల నన్నిటిని ట్టుణ్ణముగాఁ జదివి చక్కఁగా నర్థము చేసికొని యవి హిందూమతధర్మములకు విరుద్ధములు కా వనియు వాని నపార్థము చేసికొన్న కొందఱుమాత్రమే విపరీతార్థములఁ గల్పించుచున్నారనియు నాతఁడు గ్రహించెను. అందుచే భారతదేశమున నేకైకపండితుఁడగు తానే దీనికి సమన్వయము చేసి

హిందూ మహమ్మదీయసఖ్యమునకు వైఙ్ఞానిక రాజమార్గము లేర్పఱుప సమకట్టెను. అందుచే నతఁడు ఢిల్లీనగరమున కేగి యటఁ దన హిందూమహమ్మదీయ మత పాండిత్యమును, ఉభయ మత సామరస్యభావములను బ్రజలలో వ్యాపింపఁజేయ మొదలిడెను. ఈతనిని గుఱించియు నీతని సద్భావములను గుఱించియు నెందఱో మహమ్మదీయపండితులు నాఁడు ఢిల్లీపాదుషాయగు జహంగీరు చక్రవర్తికి నివేదించుచుండిరి.

జహంగీరు విద్యాధికుఁడు, వివేకవంతుఁడు, విశాల హృదయుఁడు. అతనికి హైందవమతముపై హిందూపండితులపై నత్యధికమగు గౌరవము. అందుచేతనే యాతఁ డెన్నియో శాసనముల మూలమున హిందువులకు జరిగినయన్యాయములను దొలగించి వారి హృదయములఁ జూటగొనెను. హిందూ మహమ్మదీయసౌహార్దమున కాతఁడు చేసియున్నకృషి యనల్పము. అందుచే నాతఁడు జగన్నాథపండితుని పాండితి, ప్రతిభ సామర్థ్యము నెఱిగి కేవల పండితపక్షపాతముతో హిందూ మహమ్మదీయ సఖ్యాభివృద్ధికాంక్షతో సగౌరవముగా జగన్నాథపండితుని దన యాస్థానమునకు దయచేయు మని యాహ్వానించెను. జగన్నాథపండితుఁ డంగీకరించి వెడలి, జహంగీరు హృదయమును నిజపాండిత్యవైభవముచే నిమిష మాత్రముననే స్వాధీన పఱుచుకొనఁగలిగెను. జహంగీరు యశోవర్ణనము నొక్కశ్లోకములోఁజేసి జగన్నాథుఁ డాతనికి బహుస్తుతిపాఠ్రుఁడయ్యెను. పరుస వేది సోఁకినంతనే యేతఁడయైనను బంగారము కావలసినదే కదా !

ఈ శుభసమయము మొదలు జగన్నాథ పండితుడు ఢిల్లీపాదుషాల ప్రేమగౌరవములకుఁ జాలకాలము పాత్రుఁడయ్యెను. ఈజహంగీరు జగన్నాథసమ్మేళనమువలన హిందూమహమ్మదీయ సమ్మేళనమునకు గట్టిపునాదులేర్పడఁగాఁ జక్కని సామరస్యసాధము పెంటనే లేచినది. కాని, యది షాజహాను ననంతరము త్వరలోనే ధ్వంసమయ్యెను. ఏమైనను జహంగీరు జగన్నాథసమ్మేళనము హిందూమహమ్మదీయుల కెల్లరకు శుభప్రదమే యయ్యెను.

ఆసఫ్ ఖానుతోడి స్నేహము

జహంగీరు వివేకవంతుఁ డగుట హిందూమతమునఁ గూడ గౌరవము చూపుటకు నాతని ముచితనమే కారణము కాదు. దానికి మూలహేతువు 'ఆసఫ్ ఖా' ననియే చెప్పవలయును. ఆసఫ్ ఖాను నూర్జహాను సోదరుఁడు. షాజహానునకు మామగారు. అతఁడు విజ్ఞానవేత్త. విశాలదృష్టి గలవాఁడు. హిందువులపై వారి మతముపైఁ బ్రబలగౌరవము కలవాఁడు. అంతేకాక యాతఁడు చక్కని రాజనీతి నిపుణుఁడు. అందుచే జహంగీరు నాతనితరువాత షాజహాను కూడ నీతనిని మిక్కిలి గౌరవముతోఁ జూచుచు నాతని యాలోచనలఁ గైకొని యాదరించుచు రాజ్యము చేసిరి. ఆసఫ్ ఖాను జగన్నాథపండితుని యగాధమగు పాండిత్యము, అపారమగు స్రతిభ, అనంతమగు సుగుణసంపదఁ గాంచి యాతినియు దత్త్యతము స్నేహభావ

మునే చూపుచు వచ్చెను. ఇదియే జగన్నాథపండితుఁ యున్నతికి మూలకద మయ్యెను.

జగన్నాథపండితుని కామరూపనివాసము

జహంగీరు కుమారుడగు షాజహానును దక్కనువిజయ యాత్రకుఁ బంపినతరువాతఁ దనయారోగ్యము చెడిపోయినకారణమునఁ గాశ్మీర దేశమున కేగి యట వసింపఁజొచ్చెను. ఇంతలో ఢిల్లీనగరమున నంతఃకలహములు బయలుదేఱెను. ఢిల్లీసింహాసనమునకై షాజహానుపక్షమునఁ గొందఱును సూర్యహానుపక్షమునఁ గొందఱును జేరి పోరాడఁజొచ్చిరి. ఈవిధముగాఁ జక్రవర్తి లేకుండుటయు ఢిల్లీ పరిస్థితులు విషమించుచుండుటయుఁ గారణములుగా జగన్నాథపండితుఁడు భార్యను జంటిబిడ్డ యగు తన పుత్రుని దీసికొని కామరూపదేశమునకుఁ దరలిపోయెను.

అప్పుడు కామరూపదేశమును బాలించుచున్న ప్రాణనారాయణుఁడు (క్రీ.శ. ౧౬౩౩-౧౬౬౬) మిక్కిలి సమర్థుఁడు. రాజనీతినిపుణుఁడు. పండితపక్షపాతి. అతనిరాజ్య మపుడు చాలఁ బ్రఖ్యాతి గాంచియుండెను. అతఁడు జగన్నాథపండితునిఁ జాల గౌరవించి తనయాస్థాన కవిసార్వభౌమునిగానుంచుకొనెను. అతని మన్ననలకుఁ గృతజ్ఞతాపూర్వకముగా జగన్నాథపండితుఁ డాతనిపై 'ప్రాణభరణ' మనుకావ్యము వ్రాసి యా ప్రభువునామము శాశ్వతముగా నుండునట్లొనరించెను.

మీ వా రు స ం స్థా న గౌ ర వ ము

జగన్నాథపండితుఁడు కామరూపమునఁ గొన్ని సంవత్సరములుప్రశాంతముగా నివసించెను. ప్రాణనారాయణుఁడుమహా

వీరుఁ డగుటచేఁ డిట్లీపాదుషా పాలనమును దృఢీకరించి స్వతంత్రుఁడయ్యెను. అందుచే మహమ్మదీయు లాతనిపైఁ గత్తికట్టి యాతని నెట్లైన బంధింపవలయు నని యెంచిరి కాని, చాలకాలము వారి యాస లడిమిగాసలయ్యెను. దానికిఁ బ్రాణనాగాయణుని వీరత్వము నాతని పై న్యముల యుద్ధనైపుణ్యము కారణములు. ఇట్లు సుమారు పదిసంవత్సరములు స్వతంత్రుఁడై పారిపాలించి తుదకు వార్ధక్యమున ననారోగ్యము చేతను, రాజ్యమందలి ప్రజల యనైక్యము చేతను నాతఁడు మహమ్మదీయ ప్రభువులకు దాసోహ మనవలసి వచ్చెను.

ఈ పరిస్థితిలో జగన్నాథపండితుఁడు ప్రాణనారాయణుని సూచనపై సంసారిముతో మీవారు రాజ్యమును జేరి యచటి ప్రభువగు జగత్సింహుఁడు సహృదయుఁడు పండితాభిమాని యని యాతనిఁ జేరెను. జగత్సింహుఁడు జగన్నాథపండితుని కీర్తిప్రతిష్ఠ లిదివఱకే వినియున్నవాఁడగుటచే నాతని నాదరించి తనయస్థానవిద్యత్కవిగాఁ గైకొని గౌరవించెను. అందులకుఁ గృతజ్ఞుఁడై జగన్నాథపండితుఁడు “జగదాభరణ” మనునొక కావ్యము నాతనిపై వ్రాసి యాతని నామమును శాశ్వతమొనరించెను.

పం డి త రా జ బి రు ద ము

ఈ సమయమున నే షాజహాను దక్కను విజయయాత్రను ముగించుకొని తండ్రి మరణమును, నూర్జహాను రాజ్యకాంక్షను నగరమందలి యంతఃకలహములను దెలిసికొని తనమిత్రుఁడు

మీవారు సంస్థానాధిపతియగు జగత్సింహునిసాయ మర్థించి ఢిల్లీసింహాసనమును దాను సంపాదింప నుద్వ్యుత్తుడై మీవారు విచ్చేసెను. అపుడు జగన్నాథపండితుడు తన్ను గౌరవించిన జహంగీరుకుమారుఁ డనియే కాక తన్నుఁ బ్రాణమిత్రునిగాఁ జూచుకొనుచుండిన షాజహానున కుపకృతియొనరింప ధర్మమని జగత్సింహునకుఁ దెలిపెను. జగత్సింహుడు షాజహానుసుగుణ సంపద నెఱిగినవాఁ డగుట నందుల కంగీకరించి మఱునాఁ డచటనే షాజహానునకు ఢిల్లీసామ్రాజ్యపట్టాభిషేకము నొనరించెను. ఆసమయముననే షాజహానుజగత్సింహులు జగన్నాథపండితుని ఢిల్లీసంస్థానవిద్యత్కవితన్నము నొనరించి “పండిత రాయ”లను బిరుదము నాతని కొనఁగి దానితో సగౌరవముగా షాజహాను ఢిల్లీచక్రవర్తి యైనపిమ్మట సమ్మానితుమని తీర్మానించిరి.

జగత్సింహుని సాహాయ్యసంపత్తివలన ననతికాలము నకే షాజహాను విరోధివర్గము నుక్కడఁచి ఢిల్లీ పాదుషాయై మిక్కిలి విఖ్యాతి నార్జించెను.

ఢిల్లీకిఁ బునరాగమనము

షాజహాను చక్రవర్తి యైనంతనే ప్రియమిత్రుఁడగు జగత్సింహుని నాతనితోపాటు సగౌరవముగా జగన్నాథపండితుని నాతని కుటుంబమును ఢిల్లీ తీసికొని వచ్చి వారికి మహా గౌరవములను జరపించెను. ఆమఱునాఁడే యొక బ్రహ్మాండ మగువిద్యత్సభఁజేసి యందు జగన్నాథపండితునకు “పండిత రాయ”లనుబిరుదమును స్వహస్తములతో సమర్పించి యాత

నికి దనకంటె నున్న తాసన మొసంగి పూజించెను. ఇందులకు సభాసదులు, జగత్సంహుడు పాజహాను పొందిన యానందము నకు మేరయే లేకుండెను. ఈరీతి జగన్నాథుడు మహాగౌరవమున మరల ఢిల్లీదర్బారులోఁ బ్రవేశించి ఐసింపజొచ్చెను.

పాజహానుచక్రవర్తి చాల రసజ్ఞుడు; సమస్తమతముల యందును గౌరవబుద్ధి కలవాడు. అందుచే నాతని సంస్థానమున హిందూ మహమ్మదీయ కవిపండితులే కాక క్రైస్తవ మతస్థులు కూడ నుండెడివారు. కావున, పాజహానుచక్రవర్తి ప్రాపును గాంచి జగన్నాథపండితుడు రాజభోగముల ననుభవించి యత్యంత మగు గౌరవము నందుకొనె ననుటలో నాశ్చర్యము లేదు.

దారాషకో తోడి స్నేహము

పాజహానుచక్రవర్తి కుమారులలో దారాషకో యొకడు. ఆతడు సుగుణసంపదల కాలవాలమై శౌర్యగాంభీర్యాదుల కాటవట్టయి నిష్కళంకహృదయమునకు నిలయమై సర్వజనప్రియుడు, విశేషించి హిందువులకుఁ బ్రియముడు నై యొప్పురువాడు. ఆతనికి జగన్నాథపండితునియెడ గురుభావము. అందుచే నాతడు జగన్నాథపండితుని ప్రేరణము వలననే హిందూవిజ్ఞానము నెంతయో యలవఱచుకొనెను. ఆపిమ్మట నీతఁడే మన యుపనిషత్తులపైఁ గల మక్కువను విడువ లేక వానిని దన మాతృభాషయగు పార్శ్వీలోని కనువదింపఁజేసికొనఁ గోరి కాశీనుండి ప్రఖ్యాత పండితులను బ్రత్యేకముగా రప్పించి యా పని చేయించుకొనెను.

దారాషకో తాను యువరాజుగా నున్నప్పుడు, తన తండ్రియనంతరము సింహాసనము నధిష్ఠించినపుడు కూడఁ బండితరాయలపై మిక్కుటమగు మక్కువ చూపుచుండువాఁడు.

ఈ విధముగా నాంధ్రదేశమున జనించిన యొక పేద బావఁడగు జగన్నాథపండితుఁడు కష్టించి బహుశాస్త్రముల నభ్యసించి వివిధప్రదేశములందు దిగ్దంతులగు పండితుల మన్ననలఁ గాంచి బహుసంస్థానములలో రాజగౌరవము లంది తుట్టతుదకు ఢిల్లీపాదుషా కొలువుకూటమునఁ బండితరాయ బిరుదమును సంపాదించి యొప్పారుట గొప్పవిశేషము. ఒక్క జహంగీరుచక్రవర్తిచేతనే కాక యాతని పుత్రుఁ డగు షాజహానుచేతను, నాతని కుమారుఁ డగు దారాషకో చేతనుగూడ నితోధికముగ గౌరవము లంది మూఁడుతరముల ఢిల్లీశ్వరులకుఁ బ్రధాన పండిత కవిశిరోమణియై సాటిలేనికీర్తి సంపాదించుట మఱియు విశేషము. అందుచేతనే,

“ఢిల్లీశ్వరోవా జగదీశ్వరోవా
మనోరథాన్ పూరయితుం సమర్థః...”

ఢిల్లీశ్వరుఁడు కాని జగదీశ్వరుఁడు కాని కోరికలు దీర్చసమర్థులు కాని యన్యులు కారని యీతఁడు ఘోషించియుండెను.

చ ర మ ద శ

జగన్నాథపండిత రాయ లిట్లు నిజప్రజ్ఞావిశేషమున ఢిల్లీ సార్వభౌమునివలన మహాగౌరవము లందుచుఁ జాలకాలము జీవించి యనేకములగును త్తమగ్రంథములను సంస్కృతభాషలో

రచించియుండెను. అవి సారస్వతమున నొక మహాన్నత స్థానము నందఁగని యీతనికిర్తి శాశ్వత మొనరించివైచినవి.

ఇట్లు కాలము కడచుచుండఁగా జౌరంగజీబు ఢిల్లీసింహాసనము నాక్రమింపఁ గుటలు పన్ని తన సోదరుడగు దారాషకోను నితర సోదరులను హత్య యొనరించి తన సంకల్పము తుదముట్టించుకొనెను. ఇట్లు రాజ్యమునకు వచ్చిన యశారంగజీబు మహమ్మదీయ మతోన్మాదియు హిందూమత పరమ ద్వేషియు నగుట సంభవించెను. అందుచే నాతఁడు నాటికి సంస్థానమునఁ బెక్కుగౌరవము లందుచు హిందూమహమ్మదీయ సామరస్యమునకుఁ బాటుపడుచు విఖ్యాతులై యున్న హిందూపండితులను, గవులను, గాయకులను దొలఁగించి వారలను రాజధానీనగరమునుండి పాఱఁద్రోలించెను. ఈ బాధలకు గుఱియైన జగన్నాథపండితరాయలు ఢిల్లీ నగరమును విడిచి వేసి భార్యాపుత్రులతో మధురాపురమును జేరుకొనెను.

విద్యా వివేక వినయసంపన్నుడగు జగన్నాథపండితరాయ లై హింసాసఖముల నోలలాడి యింక నాముష్మికసఖములకై తనకాల మంతయు నీశ్వరునిగుఱించిన యగ్రమగు తపమునఁ గడపఁజూచ్చెను. ఆ కాలముననే యీతనికి భార్యావియోగము సంభవించెను. ఈతని పుత్రుడగు మాధవదీక్షితుడప్పటికే మహావిద్వాంసుడై “పండితరాజబిరుదమును” గడిచి కాశికానగరమున కేగి యట నిత్యపండితగోష్ఠిలోఁ గాలము గడపుచుండెను. ఈతనికి జనించిన పుత్రుడే మహా

దేవనూరి యనుపేరఁ బ్రఖ్యాత విద్వాంసుఁడై తన తాత వ్రాసిన భామినీవిలాసము మున్నగు గ్రంథములకుఁ జక్కని వ్యాఖ్యానములు వ్రాసి వన్నెగాంచెను.

ని ర్యాణ ము

ఇట్లు జగన్నాథపండితరాయలు పత్నీవియోగము నంది, విద్యావినయము లందిన పుత్రపౌత్రులను గుఱించి తన కేమియు విచారము లేకపోగా సక విశ్వేశ్వర దైవసాన్నిధ్యమునఁ దన యంత్యజీవితమును గడప నిశ్చయించుకొని కాశీనగరమున కేగి యచట నిరంతరధ్యానతపోనిమగ్నుఁడై, భక్తి జ్ఞాన విరాగసంపన్నుఁడై క్రీ. శ. ౧౬౬౫ ప్రాంతమునఁ గాశికా విశ్వేశ్వరుని యందు లీనమై పోయెను.

పండితరాయల గ్రంథరత్నములు

పండితరాయలు భారతీయ సారస్వతమునకుఁ జేసిన సేవ నిరుపమానము. సంస్కృత సరస్వతి కాతఁడు తొడిగిన నగలు చేసిన పూజలు నాతనికి శాశ్వతకీర్తి ఘటించఁజేసినవి. ఆతఁడు కాళిదాసాదుల యంతటి మహాకవి కాకపోవచ్చును. అంత మాత్రమున నాతనికి వితాళ క్తికి లోపము లేదు. ఆతఁడు మహాపండితుఁడుగా, మహోత్తమ విమర్శకుఁడుగా సాటిలేని కీర్తి గడించిన మాట నిక్కువము. కవితాకళయందు సైత మాతఁ డాధునిక భారతీయ సాహిత్యయుగమునఁ బ్రప్రథమ స్థాన మందఁదగినవాఁ డనుట సత్యము.

ఈతఁడు రచించిన సుధాలహరి, అమృతలహరి, లక్ష్మీ
లహరి, కరుణాలహరి, గంగాలహరి యను నైదు కావ్యములు
పంచలహరు లనుపేరఁ బ్రసిద్ధిగన్నవి. ఇందు భావానుభూతి
యెల్లెడల వెల్లివిరియుచుండును. అంతేకాదు. జగన్నాథ
పండితరాయల కవిత్వ మందుఁ బరమావధిఁ గన్న దనుటయు
సత్యమే. ప్రకృతి వర్ణనమున నీతఁడు చూపిన కళా నైపుణ్యము,
ఊహశక్తి నిగుపమానములు.

సు ధా ల హ రి

సుధాలహరి యనునది ముప్పది శ్లోకములలో నున్న
యొక ముక్తక కావ్యము. ఇందలి వృత్తములు స్రగ్ధరావృత్త
ములు. ఇందు జగన్నాథుఁడు సూర్యదేవుని బహుముఖముల
స్తుతించి యున్నాఁడు. ఇందు సూర్యోదయమును చర్చించువట్టు
మొట్టమొదటి శ్లోకము. తరువాతి పండ్రెండు శ్లోకములలో
సూర్యదేవుని స్తవమున్నది. మూడు శ్లోకములు సూర్యకిర
ణములను గూర్చి చేసిన ప్రశంసలు.

ఇందలి సారమిది: సూర్యుఁడు పద్మములకు నెచ్చెలి;
కలువలకు విరోధి; కలువలు పూర్తిగ నాశనము కాకుండఁ
జంద్రుఁడు రక్షించినాఁడు. చీకటిమూఁతలను ద్రోలివైచి జగ
మున కంతకును బ్రకాశ మొసంగిన రక్షకుఁడు సూర్యుఁడు;
ఆతఁడు సర్వరోగములను బోగొట్టఁగలఁడు; సర్వపాపము
లను నశింపఁ జేయఁగలఁడు; సర్వమును బవిత్రము చేయఁగల
శక్తియు క్తుఁడు. భక్తులకుఁ గల్పవృక్షమై, సర్వాతర్యామియై,

పద్మములందలి లక్ష్మిని బూజించుచు జగదాభరణమై యొప్పు చుండును. సంధ్యాసమయముల నీతనిని సర్వప్రజలును బూజింతురు. ఈతఁడే కాలస్మరూపుఁడు. అస్తమయకాలమునఁ బశ్చిమ సముద్రములో నీతఁడు విశ్రాంతిఁ గైకొనును. ఆయురారోగ్య జవజీవముల నొసఁగి ప్రజలను రక్షించెడు మహాదైవమీతఁడే. చంద్రునకు ధ్రువాదినక్షత్రములకుఁ గాంతినిచ్చు పరమాత్ముఁ డీతఁడే. ఈతఁడు నిత్యము మనలను రక్షించుఁగాక!

ఇందలి శైలి కొక్కశ్లోక ముదాహరింతును :

“శ్లో. త్రాతామీవార్తలతాః ప్రతిదినవిహితా నేకగీర్వాణరతాః. భక్తానాం కల్పస్పృతాః స్ఫురదనలగత స్వర్ణభాసాం సదృతాః.” ‘సానోభానోః ప్రభానోనయనసరణితో దూరతో జాతుయాతు’

ఇందు మొదటిదానిలోఁ దుదిపదము మరల మరల వచ్చును. రెండవదానిలో రెండవయక్షరము మరల మరల వచ్చును. ఇట్టి విశేషము లెన్నియో యిందుఁ గాననగును.

అ మృ త ల హ రి

‘అమృతలహరి’ యమునానది వర్ణనము. ఇందు శార్దూల విక్రీడిత మనుపేరుగల వృత్తములు పదియున్నవి. ప్రతి పద్యము తుదను గవిని గూర్చిన పద్యభాగము మకుటముగా నున్నది :

“అయం పండిత రాజేన

శ్రీజగన్నాథ శర్మణా,

స్తవః కళిందనందిన్యా

నిర్మలో నిరమీయతః.”

ఇందలిసార మిది : కాళిందీనది నీలరత్నములతోఁ బొదుగఁ బడినట్లు నల్లనికాంతిగల నీళ్ళతో నుండును. ఆ నీల వర్ణము కానినగుటవలన శ్రీకృష్ణుని నీలమేఘచ్ఛాయ గుర్తు నకు వచ్చును. అడుగున రత్నములను గలిగి శివునిఛాయను, పైని నల్లరంగుగల నీరు కలిగి శ్రీకృష్ణుని, స్మరింపఁజేసి హరి హరుల యేకరూపము నీ నది స్ఫురింపఁజేయును. ఇందలిసీదు మహాపాపపంకమును గడిగివేయును. అం తేకాదు. ఈ నదీ జలము వేళాకోళమునకైనను ‘కాళింది’యని యుచ్చరించిన వారికిని నన్నిగోరికలు దీర్పఁగల శక్తిగలది. యమునానది యమృతప్రవాహమున నోలలాడు భక్తాగ్రణు లెంతధన్యులొ కదా! మచ్చునకు మొదటిశ్లోకము :

“పాయం పాయ మపాయహారి జనని! స్వాదు త్వదీయం పయో నాయంనాయ మనాయనీమకృతినో మూర్ఛిందృశోః కై శవీం స్మారం స్మార మపారప్యూవిభవం కృష్ణేతివర్ణద్వయం చారం చార మితస్తవతతే ముక్తో భవేయం సదా.”

ఈతని కృష్ణభక్తి చాల గొప్పది : కృష్ణుఁ డనఁగా నీత నికి ముక్తిద్వారము.

“ద్వారం నిర్వృత్తిసద్మనో విజయతే కృష్ణేతి వర్ణ ద్వయమ్”అని యీతని వాక్యము.

గం గా ల హ రి

దీనినే పీఠూషలహరి యనియు నాదురు. ఇది పంచల హరులలోను దొలుదొలుతటిస్థాన మాక్రమించినది. ఇది గంగా దేవిని గుఱించి చేసిన యుత్తమస్తోత్రము. గంగానది సమస్త

పాపములను బోగొట్టునదిగా నరులకు సమస్తైశ్వర్యములు నిచ్చునట్టిదిగా నిందు వర్ణితము.

ల క్ష్మీ ల హ రి

ఇది లక్ష్మీదేవిని గుఱించి నలుబదియొక్క శ్లోకములు గల పద్యకావ్యము. ఇందు లక్ష్మీదేవిరూపము నాపాదమస్తకమును గవి వర్ణించియున్నాడు. మొదటి యైదుశ్లోకములలోను లక్ష్మీకటాక్షమును, మిగిలినశ్లోకములలో నామె సర్వాంగ సౌందర్యమును గవి చక్కని శైలిలో వర్ణించెను.

క రుణా ల హ రి

జగన్నాథపండితుని పంచలహరులలో నిది యుత్తమ శ్రేణికిఁ జొదినది. దీనికే విష్ణులహరి యనియుఁ బేరు. ఇందు నలువదిమూఁడు మృదుమధురశ్లోకములలో విష్ణుమూర్తి గొప్పతనమును నాతని దయాఫలితములను నీతఁడు వర్ణించి నాఁడు. తన్ను రక్షింపు మని చేసిన యీస్తుతిలో నీతని భక్తి భరిత హృదయమును స్పష్టముగాఁ గాననగును.

“న థనం న చ రాజ్య సంపదం

న హి విద్యామిద మేక మర్థయే

మయి ధేహి మనాగపి ప్రభో!

కరుణాభంగి తరంగితాం దృశమ్.”

“అయ మత్యథమోపి నిర్గుణో

దయసీయోభవతా దయానిధే!

వమతాం ఫణినాం విషాసలం

కిము నానందయితాహి చందనః?,”

జ గ దా భ రణ ము

ఇది జగత్సంహ మహారాజునుగుఱించిచేసిన యశోవర్ణ నము కాని, యిందొకశ్లోకము జహంగీరునుగుఱించియు మఱి యొకటి దారాషకోనుగుఱించియు నుండుటచే నిది దారాష కోనుగూర్చి పండితరాయలు చేసినయశోవర్ణన మని కొందఱు అందురు.

ప్రాణాభరణము

ఇది యేఁబదిమూడుశ్లోకములలో నున్నది. ఇది కామ రూపేశ్వరుఁడగు ప్రాణాభరణునికీర్తి వర్ణనము. ఇందు మొదటి రెండుశ్లోకములలో ప్రాణనారాయణుని యుత్తమత్వమును, గవి తన కుత్తమనాయకుఁడు లభించినందులకుఁ బొందిన యానందమును వర్ణించినాడు. నిజముగా మహావీరుఁడైన ప్రాణ నారాయణు నిందు జగన్నాథపండితుఁడు చాలఁ జక్కగా నభి వర్ణించియున్నాఁడు.

ఆసఫ్ విలాసము

ఇది జగన్నాథపండితరాయల యున్నతికిఁ గారకుఁడై యాతని నెచ్చెలికాఁడైన ఆసఫ్ ఖాను మరణించిన పిమ్మటఁ గృతజ్ఞతాసూచకముగాఁ బండితరాయలు రచించిన చిన్న కావ్యము. ఆసఫ్ ఖాను సుగుణములు, ఆతఁడు పండితరాయలు నకుఁ జేకూర్చిన సుఖసంపదలు నిందభివర్ణింపఁబడినవి.

భామినీ విలాసము

ఇది జగన్నాథపండితుని యుద్గ్రంథములలో నొకటి. అనోష్ఠి లేక ప్రాస్తావికము, శృంగారము, కరుణము,

శాంతము నను నాలుగు విభాగములుగా నీ కావ్యమున్నది. ఇందలి భాగములకు సముల్లాసము లని కవి పేరిడినాఁడు.

అన్యోక్తిసముల్లాసములో నూఱుపైఁగా శ్లోకము లున్నవి. వీని కన్యోక్తు లని పేరు. అన్యోక్తి యనఁగా నొక సంబంధములేని విషయమునుగూర్చి చెప్పఁగా నది యొక సంబంధముగలదానిని సూచించుచుండును. ఉదాహరణమునకుఁ జెఱకుచెట్టా కఱెన్నియో బాధలుపడి పెరిఁగి యితరులకే తియ్యఁదనము నిచ్చి సంతోషింపఁజేయునుగదా ! యనఁగా దీనివలన నుత్తముఁ డెన్నఁడు నొరులకొఱకే జీవించును కాని తన స్వార్థమును జూచుకొనఁ డన్నది ధ్వనించును. ఇది యన్యోక్తి.

శృంగారసముల్లాసములో వివిధశృంగార ఘట్టములను వివరించుచు నూఱునకు మించిన శ్లోకములు గలవు.

కరుణసముల్లాసములోఁ బందొమ్మిదిశ్లోకములు భామినినిగూర్చి సంతానరూపమున నున్నవి. భామిని యనఁగాఁ బండితరాయల భార్య యగు కామేశ్వరి యనియే పెక్కురభిప్రాయపడిరి.

శాంతసముల్లాసములో జగన్నాథపండితుని వై రాగ్య సంపత్తి, ప్రపంచవిషయములపై నసహ్యత ప్రస్ఫుటముగాఁ గాననగును. మొత్తముపై నీ కావ్య మెన్ని విధములనో మిన్నగా నెన్నఁబడుచున్నది.

ర స గం గా ధ ర ము

రసగంగాధర మొక యలంకారగ్రంథము. ఇట్టి లక్షణ గ్రంథము లన్నిటిలో జగన్నాథపండితుని యీ రసగంగాధర

ముత్తమోత్తమ మైనది. భరతుని 'నాట్యశాస్త్ర' మిట్టి గ్రంథములలో దొలుతటిది. రసగంగాధరము చిట్టచివరిది. ధ్వనియే కావ్యమునకుఁ ప్రధాన మనువాదమునకు మిక్కిలి బలము చేకూర్చిన పండితుఁడు పండితరాయలే. కావ్య మన నేమి? దాని లక్షణము లేవి? అది యెట్లుండవలయును? ఎట్లుండరాదు? మున్నగు సర్వవిషయములు పండితరాయ లీ గ్రంథమునఁ దెలిపి యాయాతావుల నుదాహరణముగాఁ దానువ్రాసిన శ్లోకముల నే చూపియున్నాఁడు. ఇందలి ప్రకరణములకు "ఆననము" లని పేరు. ఇందుఁ గలవి యైదు ప్రకరణములు. శివుఁ డైదు ముఖములు కలవాఁడని ప్రసిద్ధియగుటను "రసగంగాధర" మను గ్రంథనామము సార్థక పజచుట కిం దై దానములే యీతఁ డుంచినాఁడు.

రస మన్నది యొక మహాసముద్రము. అందుఁ బండితరాయ లను నావికుఁడు కడుసపుణతతో విస్పష్టములగు మార్గములనుండి తన గ్రంథ మను పడవను నడపి కావ్యతత్త్వమును చక్కఁగా నిర్దేశించుట నెడు తీరమును జాగ్రత్తగాఁ జేరగలిగినాఁడు. తానొక మందరపర్వతమునని రసమను పాలసముద్రమును బహుశ్రమల కోర్చి చిలికి యమృతము నెల్ల రకుఁ జూపి యిచ్చుచున్నానని యీతఁడు చెప్పకొనెను.

ఇం దీతఁడు కావ్యము 'రమణీయార్థప్రతిపాదక మగు శబ్ద' మని నిర్వచించినాఁడు. దీని కీతఁడు పూర్వులయభిప్రాయముల నెన్నిటి నో కై కొని విమర్శించి తన వాదమును యుక్తి

యుక్తముగా నిలఁబెట్టుకొనెను. 'ప్రతిభ'యే కవి కుండవలసిన ప్రధానలక్షణమని యీతఁడు పేర్కొన్నవాద మెల్ల ర మెప్పులను గాంచఁగన్నది. ఉత్తమోత్తమము, ఉత్తమము, మధ్యమము, అధమము నని కావ్యమును నలుదెఱఁగుల నీతఁడు విభజించి తన స్వతంత్రబుద్ధిని ప్రకాశింపఁజేసెను. ఇం దీతఁడు సర్వాలంకారములను స్పష్టముగాఁ దెలిపి వానివానికిఁ జక్కని యుదాహరణ స్లోకములను రచించి చూపెను. వేయేల, ఇందు లేని రసాలంకారాది విషయములు లేనే లేవు.

అందుచే రసగంగాధరము భారతీయ సాహిత్య చరిత్రముననే కాక ప్రపంచ సారస్వత చరిత్రమునను నగ్రస్థాన మందఁ దగిన యుత్తమోత్తమ గ్రంథము.

ఇ త ర గ్రంథ ము లు

పండితరాయల వ్యాకరణపాండిత్యమునకు గీటుతాయి యనఁదగు నొక గ్రంథములో భట్టోజీ దీక్షితుఁ డను మహా పండితుఁడు రచించిన “ప్రభాఢమనోరమ” “శబ్దకాస్తుభము” అను వ్యాకరణ గ్రంథములపై నీతఁడు చేసిన సునిశిత విమర్శనము కలదు. ఈ పుస్తకమునందలి విషయము మహా పండితులకే యచ్చెరువు గొలుపుచున్నది. ఈ గ్రంథముననే పండితరాయలకు “పదవాక్య ప్రమాణ పారావారీణ” యను బిరుద మున్నట్లు పేర్కొనఁబడినది. ఇది యీతని పాండిత్యమునకు నిజముగాఁ దగియే యున్నది.

ఇవి కాక యీతఁడు 'చిత్ర మీమాంసాఖండనము' 'యమునా వర్ణనచంపువు' అను గ్రంథములను వ్రాసియుండెను.

సింహావలోకనము

జగన్నాథ పండితరాయల జీవితగాథలు నాతని పాండిత్య విశేషములు నింతవఱకు సంతోషముగనే చూచితిమి. ఈతని జీవితమువలన మనము నేర్చుకొనవలసిన నీతులు పెక్కుగలవు. దేశమునకు మాటుమూలఁ గల కోసనీమలో నొక దరిద్రబ్రాహ్మణునింటఁ బుట్టి బాల్యమునుండియు ననేక కష్టముల నెదుర్కొని తండ్రివయవలనను, గురువుల సేవవలనను మహాపండితుడై, పండితుడే కాక మహాకవియై, యంతమాత్రమేకాక మహావిమర్శకుడై బహుసంస్థానములలో గొప్ప గౌరవములంది ఢిల్లీపాదుషా కొలువుకూటమున మూఁడు తరములపాటు ప్రధానవిద్వత్కవిరత్నస్థానము నంది యనేక సద్గ్రంథములు వ్రాసి తుదకుఁ గాశీవిశ్వేశ్వరుని పాదసన్నిధిని సాయుధ్య మొందిన ధన్యజీవి జగన్నాథ పండితరాయలు.

ఈతనికిఁ గల కష్టసహిష్ణుత, విద్యాభిరుచి, సాహస సంపద, కార్యశూరత, లౌకికనిపుణత, భక్తిపరత, ఉత్తమ దీక్ష, యివియే యీతనిని మహావ్యక్తిని జేసివైచినవి. ఈతని వివేకబుద్ధి, సమరసస్వభావము, అంతరభక్తిత్వము, నెల్లరకు నాదర్శప్రాయములు. ఇతఁడు హిందువై, యందును సనాతన హిందూమతతత్వజ్ఞుడై యుండియు మహమ్మదీయులకు నారాధనీయుఁడగుట, వారితలలో నాలుకవలె మెలఁగి వారిచే వారి పాదుషాలచే బహుగౌరవము లందుట చాల గొప్ప విషయము. ఇంతటి జగన్నాథపండితరాయలు మన యాంధ్రుఁడగుట మన మహాభాగ్యము. అతని సుగుణముల నలవఱచుకొని మనము నంతటికీర్తి సంపదను జూఱకొందుముగాక !

“పరస్పర సమాస్వాద
 ప్రథమానస తత్త్వయోః
 కవితా బుధయోర్యోగం
 సమామి శివయో ర్యథా.”

“పండితరాయ కీర్తియుఁ బ్ర
 భావము నెన్నఁగ సాధ్యమానె! యు
 ద్దండకవిత్య చాతురియుఁ
 దార్మిక దృష్టియు సద్వివేక మా
 ర్తాండతయుకొ సధర్మరతి
 రాజసభాజన రంజకత్వముకొ
 దండీతనంబు రూపమును
 దాల్చిన పండితుఁ డాతఁ డెన్నఁగఁ.”

కొండాడి రఖిల హైందవ
 పండితులున్ మొగలుజాతి ప్రభువులు తుఱకల్
 నిండు మనంబులఁ దమ మీ
 త్రుం డని యుతఁ డౌను సుగుణతోయధి తలఁపన్.”

శ్రీ వేంకటేశ్వర గ్రంథావళి

1. అభిషేకనాటకము (నాట)	... వెల రు.	2-0
2. అష్టావక్రచరిత్రము (పద్య)	...	1-8
3. అష్టావక్రసంహిత (పద్య)	...	1-0
4. అహల్యాగౌతమము (పద్య)	...	2-0
5. ఆత్మోపహారము (శత)	...	0-8
6. కుందమాల (నాట)	...	2-8
7. శ్రీ మహర్షి జీవితకథామృతము (వచ)		
ఐదుభాగములు. ఒక్కొక్కభాగము		2-0
8. భారతీ వ్యాసములు (వచ)	...	2-0
9. మహాపురుషులు (వచ)	...	1-0
10. వేణీసంహారము (నాట)	...	3-0
11. అరుంధతీ వసిష్ఠము (పద్య)	...	1-0
12. యజ్ఞఫలము (నాట)	...	2-0
13. భక్తిగీతాలు (పద్య)	...	0-8
14. శ్రీ శారదామణిదేవి (వచ)	...	0-8
15. వైరాగ్యగీతాలు (పద్య)	...	0-8

బి. వి. ఓ సన్ము,
రామారావుపేట, కాకినాడ.

Ratna Trayamu

by

Vidvan

BULUSU VENKATESWARULU, M. A.

Telugu Non-detailed

: :

Re 1/—

Copies can be had of

B. V. & SONS,

Ramarao peta, KAKINADA.

